

Károli Gáspár Református Egyetem
Bölcsészet- és Társadalomtudományi Kar
Társadalom- és Kommunikációtudományi Intézet
Szociológia szak

A kisgyermekes szülők apasággal kapcsolatos attitűdjei egy interjúkutatás eredményei
alapján

Konzulens: dr. Sztárayné dr. Kézdy Éva
egyetemi docens

Készítette: Orosz Adrienn
II. évfolyam MA

*„Hiszem, hogy az, amilyen ember végül válik belőlünk, attól függ, mit tanulunk apánktól
azokban a kósza pillanatokban, amikor éppen nem akar tanítani nekünk semmit. ”*

/Umberto Eco/

1.	A téma megfogalmazása, a témaválasztás indokolása	4
2.	Bevezetés	5
3.	Jogszabályi háttér	6
3.1.	A gyermeket nevelő szülőket megillető családtámogatási juttatásokat és a szülői szabadság alatti pénzbeli ellátásokat szabályozó jogszabályi előírások	6
3.2.	A gyermekgondozási szabadság individualizálása, „apanapok”	9
4.	A nemi szerepekkel kapcsolatos attitűdök Magyarországon	13
5.	Apaszerepek, apatípusok	15
6.	Apaszerepek tipológiája, családi férfiszerepek, az apákkal szembeni elvárások	17
7.	Az apa-gyermek kötődés kialakulása és fontossága	19
8.	A gyermekvállalás hatása a párkapcsolati viszonyokra, a háztartási munkamegosztásra	22
9.	Az apai bevonódást hátráltató tényezők	26
9.1.	Női szerepfelfogások: a nők „kapuőrszerepe”	26
9.2.	A gyermekneveléssel kapcsolatos kompetencia élménye	27
9.3.	A társadalom elvárása a kisgyermekkel való otthonmaradás kérdésében	28
9.4.	Az intenzív anyaság	29
10.	A kutatás	31
10.1.	A kutatás célja	31
10.2.	Kutatási kérdések	31
10.3.	A kutatás módszertana	32
10.4.	Mintavétel	33
11.	Elemzés	34
11.1.	Szociodemográfia	34
11.2.	A kisgyermek otthoni gondozásában való apai vagy anyai részvételt preferáló elhatározás mögött húzódozó konszenzuális döntés	35
11.3.	A kisgyermek otthoni gondozásában való aktív apai részvételt gátló tényezők.....	37
11.4.	A gyermekvállalás hatása a családi munkamegosztásra	41
11.5.	Apaszerepek	42
11.6.	Összegzés	44
	Irodalomjegyzék	46
	Hivatkozott jogszabályok	50

1. A téma megfogalmazása, a témaválasztás indokolása

Az elmúlt időszakban, több olyan hiánypótló magyar tanulmány is készült (pl. Takács 2017, Drjenovszky - Sztárayné Kézdy 2020, Drjenovszky - Sztárayné Kézdy 2021), amely a gyermekgondozással kapcsolatos feladatot vállaló magyar édesapák gondolkodását, a munkaerőpiaccal való kapcsolatuk milyenségét, az aktívan törődő apai gyakorlatokat, továbbá a gyermekükkel otthon lévő apák családjaiban jelenlévő gondoskodásviszonyokat, az egalitárius családi szerepfelfogást feltételező modern apakép koncepcióját elemezte.

Ezen tanulmányoknak azért is tulajdoníthatunk kulcsfontosságú szerepet, mert a korábbi demográfiai kutatások, termékenységi elemzések elsősorban a nőkre fókuszáltak, ezért az édesapákról méltánytalanul kevés információval rendelkezünk. Az elmúlt időszakban azonban egyre több kutatás foglalkozik a férfiak gyermekvállalásával és az apai szerepek változásával vagy éppen a férfiak tudatos gyermektelenségével, tekintettel arra is, hogy a demográfiai változások a férfiak családi szerepeit is jelentősen érintik. Figyelemmel arra is, hogy a gyermekvállalási kérdés nem elsődlegesen a párkapcsolatban élő nők döntése, hanem a férfiaké is, ezért indokolt, hogy a férfiak gyermekvállalásának elemzése is a társadalomtudományi kutatások fókuszába kerüljön (Makay-Spéder 2018).

Azon közös családi döntést, amelynek eredményeként megvalósul az apa kisgyermek gondozása céljából történő otthonmaradása, a legtöbb esetben külső körülmények és belső motivációk egyaránt befolyásolják, az elhatározás nem egyszerűsíthető le a karrier fontosságára az anya szemszögéből, illetve a család elsődlegességére az apai szempontból (Petényi 2013).

Arra vonatkozó kutatás azonban nem készült ezidáig, amely azt tárná fel, hogy az egalitárius családi szerepfelfogás és az apák kisgyermekkel való otthonmaradásának kutatásokkal igazolt pozitív hozadéka ellenére miért olyan kevés kisgyermeket nevelő apa választja a gyermekük otthoni gondozásában való részvételt megtestesítő azon élethelyzetet, amely a kisgyerekes, kétkeresős családmódel jól működő alternatívájaként szolgálhatna. Ezen családi döntést megelőző mérlegelés során ugyanis az érvek és ellenérvek nem minden esetben a család bevétele szempontjából kedvezőbb anyagi természetű kérdésre korlátozódnak, hiszen kutatási eredmények alapján látható, hogy a család kedvezőtlenebb anyagi helyzetbe kerülése ellenére is az apa otthonmaradása mellett dönthet egy kisgyermeket nevelő pár. Egy 2019-es interjú kutatás eredményei alapján is az látható, hogy a kisgyermekkel való otthonmaradás kérdéséről való családi döntésben az anyagi szempontok nem annyira meghatározóak, mint ahogyan azok előzetesen feltételezhetőek voltak (Sztáray et al, 2019).

2. Bevezetés

Míg az industrializációt megelőzően az apai munkavégzés a család közelében történt, addig az iparosodás változtatott az apa családi életbe való bevonódásán is, az apai munkavégzés távol került a családtól, ezzel együtt kizárólag a nők feladatává vált a gyermeknevelés. Mindez azt is jelentette, hogy az apa fő feladata az anyagi, külső biztonság megteremtéseként jelent meg (Drjenovszky - Sztáray Kézdy 2021).

Ennek folyamányaként értelmezhető a családon belüli férfiszerephez kapcsolódó apaszerepet meghatározó azon tényező, amely a „kenyérkereső férfi” szerepének létrejöttéhez vezet, ennek okaként pedig a foglalkoztatás expanziója, a bérek nagy mértékű növekedése, a család tagjainak megélhetését biztosító keresőmunka jelölhető meg. Ezzel együtt jár a férfiak bérelőnye, amely egyértelműen akadályozza a hagyományos szerepmegosztás mintájának feladását, ugyanis a család megélhetésére negatív következménnyel járna a jövedelmük kiesése (Spéder, 2011).

A fentiekhez szorosan kapcsolódik a nemi szerepeknek megfelelő viselkedéstől való eltérés semlegesítése (*a gender deviance neutralization elmélete*), amelyhez kötődően egy, az Egyesült Királyságban végzett felmérés arról számol be, hogy az elsődleges kenyérkereső szerepét betöltő nők, akik, amellet, hogy emiatt kényelmetlenül érzik magukat, túl is kompenzálják pénzügyi előnyüket az otthoni feladataik ellátásában (UCL 2019.).

A fentiekhez kapcsolódóan a BBC arról számolt be (BBC 2022), hogy a magasabb keresettel rendelkező nők - a párkapcsolatukat védve -, magukra vállalják az otthoni teendők és a gyermekgondozáshoz köthető feladatok oroszlánrészét, ami túlhasználatához vezethet.

A férfiak és nők közötti bérkülönbséget tekintve a KSH 2022. évi adatai (KSH 2022) alapján tudható, hogy a férfiak átlagosan 21,6 százalékkal több pénzt vihetek haza havonta. Az OECD 2022-es adatai (OECD 2022) szerint egy átlagos magyar nő napi 294 percet töltött úgynevezett „láthatatlan” munkával, míg egy átlagos férfi 162 percet.

Az 1960-as, 1970-es évek Magyarországon - más államszocialista országokhoz hasonlóan – a gyermekek körüli fő szülői-gondoskodó szerepeket a nők látták el, jellemzően a nőrokonok informális kapcsolathálójára támaszkodva, ezzel párhuzamosan az apai törődés a családnak nyújtott anyagi stabilitás megteremtésében nyilvánult meg, illetve a gyermek körül „anyainasként” végzett tevékenységre korlátozódott (Takács 2017). Az apa ezen hagyományos szerepmeghatározása átalakult az utóbbi évtizedekben, megjelent a gyermekei életébe minél aktívabban résztvevő apai igény, a hagyományosan kenyérkereső apatípus fokozatosan alakul

át a gyermekéről gondoskodni képes és akaró apává (Johnson 2016¹, idézi Drjenovszky - Sztáray Kézdy 2021: 31). A hagyományos kenyérkereső apa képe mellett egyre inkább megjelenik egy új típusú, ún. gondoskodó apakép is. Az apaszerepekre vonatkozó tipológia két pólusát ugyanis a „hagyományos” és a „modern” apaszerep alkotja, előbbi esetben a család biztonságának megteremtése és ezzel összefüggésben a munkavállalás áll a kenyérkereső apaszerep középpontjában, utóbbi esetben pedig az otthoni munkában való egyenlő részvétel, az emancipáció és a gyermeknevelés, mint életcél jelenik meg a modern apakép jellemzőiként (Spéder, 2011).

A kutatási téma relevanciájából kiindulva a kutatás célja annak feltárása, hogy az egalitárius családi szerepfelfogás és az apák kisgyermekkel való otthonmaradásának kutatásokkal igazolt pozitív hozadéka ellenére miért olyan kevés kisgyermeket nevelő apa választja a gyermekük otthoni gondozásában való részvételt megtestesítő azon élethelyzetet, amely a kisgyerekes, kétkeresős családmodell jól működő alternatívájaként szolgálhatna.

3. Jogszabályi háttér

3.1. A gyermeket nevelő szülőket megillető családtámogatási juttatásokat és a szülői szabadság alatti pénzbeli ellátásokat szabályozó jogszabályi előírások

Egy adott társadalom apa-és anyaszerepének meghatározására jelentős hatással van az adott társadalom jogi berendezkedése, a jóléti szolgáltatásokhoz való hozzáférés feltételrendszere. A tervezett gyermeklétszám elmaradását magyarázó indokok egyikéként tarthatjuk számon egy adott társadalom mindenkorai családpolitikai intézkedéseinek fontosságát, milyenségét. A pénzbeli egészségbiztosítási ellátásoknak markánsan családtámogatási funkciója is van. Jelenleg a családok támogatásáról szóló 1998. évi LXXXIV. törvény III. Fejezete rögzíti a gyermekgondozási támogatásokkal kapcsolatos szabályokat. Ugyanakkor kiemelendő, hogy a családpolitikai intézkedéseket, támogatásokat alakító, az országgyűlési választások eredményeként felálló kormányok váltakozásaival a családpolitikai elképzelésekkel összefüggésben a társadalom különböző rétegeinek előtérbe helyezése figyelhető meg, ezért

¹ Johnson, S. (2016) Role satisfaction in stay-at-home fathers: impact of social support, gender role attitudes, and parental self-efficacy (Doctoral dissertation, Texas Woman's University)

kiszámíthatóságról, stabilitásról nem beszélhetünk. Magyarországon 1967-ben vezették be a korábbinál lényegesen hosszabb távon finanszírozott szülői (anyai) fizetett szabadságot (GYES). A bevezetés okaként egyfelől a csökkenő termékenységi mutatók miatt szükségessé vált népesedéspolitikai akarat, másfelől foglalkoztatáspolitikai döntés jelölhető meg, ez utóbbiban megjelenik az állam által kijelölt nemi szereprendszer, vagyis a nők otthon maradása mellett a férfiak otthoni feladatellátásban való alacsony fokú részvétele figyelhető meg (Gregor 2016).

Magyarországon jelenleg a szülői szabadság teljeskörűen megosztható, családi alapú rendszere működik. A foglalkoztatott szülők a gyermek harmadik születésnapjáig jogosultak fizetett szülői szabadságra. A biztosítási jogviszonnyal rendelkező szülők részére teljesített kifizetések a gyermek második születésnapjáig járó keresetfüggő juttatásból (gyermekgondozási díj, GYED) és a gyermek harmadik születésnapjáig járó fix összegű juttatásból (gyermekgondozást segítő ellátás, GYES) állnak. A biztosítási jogviszonnyal nem rendelkező szülők a GYES-en keresztül részesülnek kifizetésben. A kötelező egészségbiztosítás ellátásairól szóló 1997. évi LXXXIII. törvény írja elő, hogy ki jogosult gyermekgondozási díjra. A GYED maximum a kereset 70%-a lehet, de viszonylag alacsony felső határa van (2022-ben 210 000 Ft), amely körülbelül a 2022. év augusztusában jellemző (KSH Keresetek 2022) teljes munkaidős átlagkereset (487 200 Ft) 42%-ának felel meg. A fix összegű GYES sokkal alacsonyabb (ennek összege 2022-ben 28 500 Ft volt, ami körülbelül a teljes munkaidős átlagkereset 5%-ának felelt meg). 2016 óta a GYED Extra keretében szülői szabadság alatti pénzbeli ellátásban részesülő szülők a gyermek 6 hónapos korától korlátlan munkaidőben dolgozhatnak, anélkül, hogy ellátásuk csökkenne, vagy megszűnne az arra való jogosultságuk (OECD Foglalkoztatás 2020). Továbbá a felsőoktatási intézmény nappali tagozatos hallgatói gyermekük után az úgynevezett „diplomás gyed”-re lehetnek jogosultak. A nagyszülő gyermekgondozást segítő ellátásra a szülő jogán szerezhethet jogosultságot.

A gyermekgondozási támogatási formák közös szabályai körében került szabályozásra, hogy a gyermekgondozási támogatást a gyermekkel közös háztartásban élő szülők bármelyike igénybe veheti. Míg a gyermekgondozási díjat igénybevevők havi átlagos száma (nemi bontás nélkül) 2017-ben 97 470 volt, addig 2021-ben ez a szám 113 033 (KSH Családtámogatás 2021). A nem szerinti bontást szemléltetik a 2018. II. negyedéves gyermekgondozási távollétben lévők statisztikai adatai (KSH Gyermekgondozási távollét 2018) ez alapján összesen 95 700 fő részesült gyermekgondozási díjban, ebből 94 500 nő vette igénybe az ellátást.

A gyermekgondozást segítő ellátást igénybevevők havi átlagos száma (nemi bontás nélkül) 2017-ben 164 297 volt, 2021-ben ez a szám 148 496 (KSH Családtámogatás 2021.). A nem szerinti bontást tartalmazó 2018. II. negyedéves statisztikai adatok (KSH Gyermekgondozási

távollét 2018) alapján összesen 139 300 fő részesült gyermekgondozást segítő ellátásban, ebből 138 200 nő vette igénybe az ellátást.

A gyermekvállalást ösztönző támogatások közül az egyik a GYED extra, amely azt támogatja, hogy a szülők minél előbb visszatérhessenek a munkaerőpiacra. A GYED extra bevezetését követően a feltételek is lazultak idővel, nemcsak 12, hanem már a gyerek 6 hónapos korától igénybe vehetővé vált, bevezették a testvér GYED-et is, vagyis hogy gyermekenként jár a GYED összege. Ezzel is a kisgyerekes nők foglalkoztatottságának növelése volt a cél, viszont egyes esetekben éppen azt sikerült elérni az intézkedéssel, hogy az anyák nem mennek vissza dolgozni.

A GYED az apáknak is elérhető, így az anyák még könnyebben visszamehetnek dolgozni, az apák pedig jobban kivehetik a részüket a gyermeknevelésből. Mivel azonban a GYED-nek már nem feltétele, hogy a jogosult ne dolgozzon, sokan éltek a lehetőséggel, a magasabb keresetű apa munkavégzés mellett igényelte a GYED-et, miközben a szülés és a CSED idejére a munkaerőpiacról kieső vagy eleve nem dolgozó anyák ugyanúgy otthon gondozzák a kisgyereket, gyerekeket. Az apa fizetése után járó GYED ugyanis sok esetben több, mint amit az anya megkereshetne. Ez azért is éri meg jobban rövid távon, mert a férfi-női bérszakadék miatt egy hónapban így magasabb összegű jövedelem kerülhet a családi kasszába. Hosszú távon viszont ennek az árát a nők fizethetik meg, a gyermeket GYED és fizetés nélkül otthon gondozó nőnek ezalatt egészség - és nyugdíjbiztosítása sincs, és szolgálati ideje sem keletkezik - kiszolgáltatottsága nem csökken, hanem nő. Kétségtelen, hogy a GYED-en lévők száma emelkedik, és a GYED extra népszerű, hiszen a GYED mellett dolgozók száma évről évre nő.

A 2011-es népszámlálás adatait elemezve kitűnik, hogy jellemzően nem a magasabb státusú apák a GYED-et, illetve GYES-t igénylők, ugyanis az egyes gyermekgondozási ellátásban részesülő férfiak igen magas arányban alacsonyabb iskolai végzettségűek, 70%-uk nem érettségizett, 10-ből 4-en falvakban élnek (NEAK).

A Nemzeti Egészségbiztosítási Alapkezelő Statisztikai Évkönyvéből származó részletes adatsorok (NEAK) alapján kiolvasható a GYED-en lévő szülők nemi megoszlása járási szinten is. Eszerint 2019-ben a havi átlagos GYED-en lévők között a férfiak aránya az egész országban az edelényi, a mezőcsáti és a záhonyi járásban volt a legmagasabb, megközelítve a 40 százalékot. A további 10 legnagyobb apai GYED-arányt felmutató járás a putnoki, jászapáti, szikszói, hegyháti, kisméndi, püspökladányi, cigándi, mezőkövesdi, ózdi és sátoraljaújhelyi. Ezekben a járásokban 27 és 33 százalék között van a GYED-en lévő férfiak aránya. Elég magas, 25 százalék körüli még az arány a törökszentmiklósi, encsi, hajdúhadházi, hevesi, ibrányi és kunszentmártoni

járásban is. A lista utolsó részében, a 10 százalék alatti járások között van például a szentendrei, gárdonyi, nagykanizsai, szigetszentmiklósi, zalaegerszegi, budakeszi, dunakeszi, szombathelyi járás és a budapesti kerületek. Az adatokból arra lehet következtetni, hogy leginkább a hátrányos helyzetű országrész kistélepüléseinek veszik igénybe az apák a GYED-et, éppen ott, ahol a GYED-en lévők bruttó átlagjövedelme alacsony, és ahol a nők munkaerőpiaci helyzete kedvezőtlenebb.

3.2. A gyermekgondozási szabadság individualizálása, „apanapok”

3.2.1. Európai kitekintés

Az Európai Parlament elé kerülő 2008-as demográfia válságról szóló jelentésben az Európai Unió tagországai számára készítendő, az apasági szabadsághoz való jog bevezetésének támogatására irányulóan ajánlások megfogalmazására kapott felhatalmazást az Európai Bizottság. Az intézkedés okaként az fogalmazódott meg, hogy az apaság védelme érdekében javítani szükséges az európai jogi szabályozást az apák családi életbe való bevonódásának támogatása érdekében. A gyermekgondozás céljából igényelt szabadság jelentős része a legtöbb OECD országban megosztható az apák és anyák között, azonban az anyák által igényelt szabadság túlsúlya okán az apák aktívabb részvételét, a gyermekgondozásban való nagyobb részvállalását, ezzel egyidejűleg pedig az anyák munkahelyi távolléti idejének csökkentését ösztönözve egyre több ország határoz az úgynevezett apa-hónapok bevezetéséről. Ennek lényege abban áll, hogy a gyermekgondozás rendszerében individualizált elemként jelenik meg a szülők által igénybe vehető gyermekgondozási szabadság oly módon, hogy az nem ruházható át a másik félre (Koltai 2010). Az e rendszerben élen járó Izland három, egyenként három hónapos gyermekgondozási szabadság igénybevételét teszi lehetővé a kisgyermeket nevelő szülők részére oly módon, hogy egy-egy periódust az apák, illetve az anyák vehetnek igénybe azzal a feltétellel, hogy azt nem ruházhatják át a másik félre, a harmadik periódus igénybevétele a szülők választása szerint történik (Koltai 2010).

Egy svéd vizsgálatban arra a meglepő eredményre jutottak, hogy az apák 65 %-a magasabbpontoszámot ért el a magzati kötődésben, mint anyapárjaik (White, Wilson, Elander & Persson 1999² idézi Andrek 2019: 94). „A szerzők az eredményt azzal a svéd kulturális

² White, M. A., Wilson, M. E., Elander, G. & Persson, B. (1999). The Swedish family: Transitions to parenthood. *Scandinavian Journal of Caring Sciences*, 13(3), 171-176.

jelenséggel magyarázzák, hogy az elmúlt évtizedekben a svéd társadalom figyelemre méltó kampányt indított az apák szülőszerepére vonatkozóan: például számottevő anyagi juttatásban részesülnek azok a családok, ahol apa és anya megosztják a gyermekkel otthon töltött időt, részmunkaidős lehetőségeket teremtettek mindkét szülőnek, és az apák gondozói szerepe társadalmilag kívánatos viselkedésformává vált” (Andreks 2019: 94).

Svédországban ugyanis kiemelten fontos társadalmi kérdés volt az apák gyermekgondozásban betöltött aktívabb szerepének ösztönzése. 1995-ben a gyermekgondozási szabadság individualizálása céljából került bevezetésre az úgynevezett „apa-hónap” intézménye, amelyet 2002-ben két hónapra bővítettek, ennek lényege abban áll, hogy az apákra vonatkozó gyermekgondozási szabadságot csak és kizárólag az apa veheti igénybe, az anyákra való átruházása, átadása nem lehetséges.

Németországban 2011-ben vezették be azt a rugalmasnak tekinthető gyermekgondozási rendszert, amely lehetővé tette, hogy a kisgyermek gondozása céljából a munkahelytől való távollét utolsó 12 hónapját a szülők megosztva vehessék igénybe. Ez a kormányzati intézkedés a nemek közti kedvezőbb munkamegosztás szempontjából azonban nem járt együtt a várt eredménnyel, erre hivatkozással 2007-ben az apák gondozásba bevonódását erősítendő, széles politikai támogatottsággal került bevezetésre az anyákra át nem ruházható úgynevezett „apa-hónapok” intézménye, amely azt teszi lehetővé, hogy a munkahelytől való távollét időtartama 2 hónappal meghosszabbítható, amennyiben azt kizárólag az apa veszi igénybe. Az eredmény jól látható, ugyanis míg 2006-ban az igénylők mindösszesen 3%-a volt férfi, addig 2008-ban már 13, 7 %-a (Koltai 2010).

3.2.2. A magyar szabályozás

Magyarországon 2002-ben került bevezetésre az apasági szabadság, amely öt nap fizetett és 100 %-ban térített szabadnapot jelent az apák számára gyermekük születése esetén. A 2002- ben bevezetett apasági szabadságot igénybe vevő apák gondozói munkáját a magyar jogrendszer magasabbra értékelte, ugyanis a nők által igénybe vehető, anyagilag legkedvezőbb gyermekgondozási ellátás is csak az átlagkereset 70 %-ban állapította meg az ellátás összegét (Gregor 2016). A kötelező egészségbiztosítás ellátásairól szóló 1997. évi LXXXIII. törvény július 1-jei hatállyal módosította és emelte meg a nők által gyermekük születése esetén igényelhető - és jelenleg adómentes - csecsemőgondozási díj (korábban terhességi és gyermekágyi segély) összegét a naptári napi jövedelem 100%-ára.

A Szonda Ipsos által 2009 őszén felvett, a korábbi ISSP-kutatások (International Social Survey

Programme) kérdéseire építkező, a családon belüli munkamegosztással, a nők és férfiak szerepeivel kapcsolatos kérdőíves felmérés elemzése (Gregor 2016) alapján a kérdezettek közel fele elegendő mennyiségűnek ítélte az ötnapos apasági szabadságot, a női válaszadók azonban nagyobb eséllyel tartoznak azok közé, akik a jelenleginél hosszabb apasági szabadságot tartanának kedvezőbbnek. Megállapítást nyert továbbá az is, hogy azok a férfiak támogatják az apasági szabadság időtartamának növelését, akik eleve támogatják a férfiaknak a gyermeknevelésben való aktívabb szerepvállalását.

A Kormány 2022. évi őszi törvényalkotási programjában szerepel az egyes foglalkoztatási tárgyú törvények módosításáról szóló törvényjavaslat, a szabályozás célja a szülők és a gondozók vonatkozásában a munka és a magánélet közötti egyensúlyról és a 2010/18/EU tanácsi irányelv hatályon kívül helyezéséről szóló 2019/1158 irányelv jogharmonizációs célú átültetése.

A fenti irányelv 4. cikke értelmében a tagállamoknak meg kell tenniük a szükséges intézkedéseket annak érdekében, hogy az apák - az eddigi öt munkanap helyett – tíz munkanapnyi szabadságra legyenek jogosultak, melyet a gyermek születése alkalmából kell igénybe venni.

A törvényjavaslat benyújtását megelőzően a CitizenGO (a CitizenGO aktív polgárok közössége, akik célul tűzték ki az emberi élet, a család és a szabadság védelmét világszerte) a döntéshozókat kérve petíciót nyújtott be, azzal a kérdéssel fordult a miniszterhez és az országgyűlési képviselőkhez, hogy ne csupán az Európai Parlament és a Tanács 2019/1158 irányelve által kijelölt minimum 10 napra, hanem legalább a jelenlegi 5 nap háromszorosára, 15 napra emeljék meg az apasági szabadság hosszát. Iker gyermekek esetén pedig a jelenleg hét nap háromszorosára, huszonegy napra, arra való hivatkozással, hogy az apa jelenléte és segítsége a gyermek megszületése utáni első hetekben különösen fontos, tekintettel az édesanya támogatására, tehermentesítésére, a nagyobb gyermekek ellátására és nem utolsósorban az édesapa kisbabával való kötődésének kialakulására (CitizenGO).

A Magyar Kormány 2022 -ben lemondott technológiai és ipari minisztere, dr. Palkovics László 2022. november 2. napján nyújtotta be az Országgyűlés elnökének az egyes foglalkoztatási tárgyú törvények módosításáról szóló törvényjavaslatot. A tervezet értelmében úgy módosulnak az egyes foglalkoztatási tárgyú törvények, így például a közalkalmazottak jogállásáról szóló törvény, az igazságügyi alkalmazottak szolgálati jogviszonyáról szóló törvény, a közszolgálati tisztviselőkről szóló törvény, a munka törvénykönyvéről szóló törvény, hogy az apasági szabadság az eddigi öt munkanapról tíz munkanapra bővülne. A törvényjavaslat általános vitája

2022. november 10-én, a részletes vitaszakasza 2022. 11. 15-én zárult le.

Megjegyzendő, hogy az uniós irányelv ugyan a 2019-es évben született és az intézkedés határidejeként 2022. augusztus 2. napját jelölte meg, a magyar jogrendbe ültetése azonban csak 2023. január 1-jei hatállyal történt meg.

A törvények szövegéből kiolvasható, hogy az apaszabadság második felére mindössze a fizetés 40%-a jár, a szülői szabadság idejére pedig mindössze 10%-a. A Vállalkozók és Munkáltatók Országos Szövetségének alelnöke azt nyilatkozta, egyetért azzal a szakszervezeti véleménnyel, amely szerint a jelenlegi szabályozás mellett az apaszabadságban elérhető plusz 5 napot senki nem választja majd.

A Magyar Szakszervezeti Szövetség nőtagozatának elnöke 2022. november 4-én megjelent nyilatkozatában (MSZSZ) arra hívta fel a figyelmet, hogy az eddigiekhez képest a mostani javaslat szerint az apaszabadságot rosszabb feltételekkel, két részletben lehet majd kivenni. Hangsúlyozandó, hogy azokban az országokban, ahol a szülői szabadságok újragondolásának eredményeként a gyermekgondozásban betöltött aktívabb szerepre ösztönzik az apákat azzal, hogy át nem ruházható szabadságot igényelhetnek, a férfiak intenzívebben megélhetik az apaság élményét amellet, hogy az anyák számára is kedvezőbben alakul a munka és a magánélet egyensúlyának megvalósítása (Koltai 2010).

4. A nemi szerepekkel kapcsolatos attitűdök

Magyarországon

Figyelemmel arra, hogy a nemi szerepekkel kapcsolatos attitűdök nemcsak a gyerekvállalási tervekre és azok megvalósulására, hanem például a párkapcsolatok stabilitására, a családon belüli erőszak előfordulására vagy a munkavállalásra is kihat (Murinkó 2014), ezért érdemes egy kis figyelmet szentelni az egyes nemiszerep-felfogásokra.

A nemi szerepek megítélése a nők és a férfiak számára megfelelőnek tartott szerepeket, jogokat és kötelességeket jelenti (Kroska 2007³ idézi Murinkó 2014: 68). A tradicionális ideológia szerint a családban a férfi testesíti meg a kenyérkereső szerepet, a nő pedig a háztartási, gondozói

³ Kroska, A. (2007): Gender Ideology and Gender Role Ideology. In Ritzer, G. (ed.): The Blackwell Encyclopedia of Sociology. Malden, MA: Blackwell Publishing, 1867-1869.

teendők ellátója, ezzel szemben az egalitárius ideológia kiindulópontja a kenyérkereső és gondoskodó szerepek nemek közötti egyenlő megosztása, az egalitárius nemiszerep-felfogású apák a tradicionális beállítottságúakhoz képest nagyobb részt vállalnak a gyermekgondozási feladatokból (Murinkó 2014).

Érdekes tény, hogy míg a női és férfiszerepek a véleményekben közelebb állnak egymáshoz, addig a családon belüli gyakorlatban ez kevésbé jelenik meg (Murinkó 2014). A nemi szerepekkel kapcsolatos társadalmi elvárásokat vizsgáló tanulmányában Petényi Sára (2013) a közvélemény nemi szerepekkel kapcsolatos gondolkodásmódját fókuszba helyezve hangsúlyozza, hogy a hagyományos, konzervatív társadalmakban a közvélemény a nők egyik kiemelkedő feladatának tekinti a gyereknevelést, a családról való mindennapi gondoskodást, míg a férfiakkal szembeni elvárás a családi anyagi biztonságának megteremtésében nyilvánul meg. „Ez a gondolkodásmód intézményi szinten is megjelenik, tehát ezekben a társadalmakban az állam nem teszi lehetővé, hogy a nők karrierjüket, munkájukat összeegyeztessék a gyerekvállalással (pl.: nem teremtenek részmunkaidős állásokat). A nők és férfiak közötti munkamegosztás pedig a közvéleményben egy érzelmi, jellembeli munkamegosztássá alakul, ahol a férfi kevésbé alkalmas gyereknevelésre és a házkörüli teendők ellátására, mint a nő. „ (Petényi 2013: 100)

Gregor Anikó (2016) nagymintás, a főbb szociodemográfiai változókra reprezentatív kérdőíves kutatásának eredményei alapján a nemi szerepekkel kapcsolatosan kettős vélekedés jelenik meg, míg a nők és férfiak társadalmi szerepeit illetően a megkérdezettek az elmúlt évekhez képest egalitáriánusabb módon gondolkodnak, addig a családon belüli szerepekkel kapcsolatos véleményekben a tradicionális szemlélet tükröződik.

A nemek közötti egyenlőség kérdését a magyar kommunizmus és államszocializmus történeti kontextusába helyezve megállapítható, hogy a nők munkaerőpiaci egyenlősége a nők munkaerőpiacra történő tömeges bevonása által sem valósult meg, emellett a háztartási munka és a gyermekek irányába végzett gondozói munka egyenlőtlen megosztása sem kérdőjeleződött meg (Gregor 2016). Ennek oka az lehet, hogy a kommunista rendszerekben a szociálpolitika a nemek közötti egyenlőséget elvben ugyan támogatta, a gyakorlatban azonban ez nem valósult meg, a magas női foglalkoztatási arány mellett, a háztartási teendők ellátása is a nőkre hárult (Murinkó 2014). Ami a férfi szerepeket illeti ebben a korszakban, kiemelhető, hogy az államszocializmus alatt a férfiak jelentős részének kollektív élménye a közügyektől való eltávolítás, az ezzel járó a közéleti és a nyilvános szférában történő hatalomvesztés érzete, amely egyúttal a férfiasságuk egyik hagyományos elemének elvesztésének érzetét is jelentette (Watson

1993⁴ idézi Gregor 2016: 94).

A nemi szerepekkel kapcsolatos kérdést a rendszerváltást követő időszakban több szociálpolitikai intézkedés (például az 1992-ben bevezetett főállású anyaság jogintézménye, az 1993-ban bevezetett, jellemzően nők által igényelt ápolási díj intézménye) is formálta elősegítve a tradicionális nemi szerepek konzerválódását (Gregor 2016).

Adamik Mária 1997-es tanulmányában kifejti, hogy a tradicionális nemi szerepek fennmaradását elősegíthette az a társadalmi igény, amely a magánszférában a tradicionális elvárások megmaradására irányult, annak ellensúlyozásaként, hogy a legmeghatározóbb társadalmi változások a rendszerváltás során a nyilvános szférában zajlottak le.

A 2000-es évek Magyarországon azon jóléti politikai döntéseknek lehetünk szemtanúi, amelyek a gondoskodói feladatokat szinte kizárólag a nőkre telepítik a családon belüli szerepek alapján, ezt a tradicionális nemi szerepekkel kapcsolatos attitűdök megerősítik (Gregor 2016). Gregor Anikó doktori disszertációjában utal arra, hogy a 2000-es évek magyar parlamenti viták diskurzusait elemezve Kövér Ágnes (2014) arra a megállapításra jutott, hogy a női és férfi szerepekkel kapcsolatos közbeszédben a nők elsődleges szerepeként az anyaság jelenik meg, amely meglehetősen tradicionális jelenséggént értelmezhető. A részmunkaidős foglalkoztatás, mint szakpolitikai javaslat ténylegesen az anyák csoportját szólítja meg, az apák gyermekneveléssel kapcsolatos feladatokba való bevonása nem tematizálódik (Gregor 2016).

5. Apaszerepek, apatípusok

A korábbi demográfiai elemzések elsősorban a nőkre fókuszáltak, ezért az édesapákról kevesebb termékenységi adat állt rendelkezésre. Az utóbbi időben azonban a demográfia egyre mélyebben kezdett foglalkozni a férfiak gyermekvállalási kérdéseivel és az apai szerepek változásával, amelynek okaként a női és a férfi életutak gyakori kettéválása jelölhető meg (Makay - Spéder, 2018). Figyelemmel arra, hogy a gyermekvállalás nem kizárólag a párkapcsolat női szereplőjének döntése, hanem a férfié is, ezért kiemelten fontos a férfiak családi szerepeivel, továbbá a gyermekvállalásával kapcsolatos kérdések elemzésének vizsgálata.

A férfiak gyermekszámát vizsgáló demográfiai elemzések értelmében megállapítható, hogy a legalacsonyabb végzettségű férfiak sokkal nagyobb arányban gyermektelenek a többi társadalmi

⁴ Watson, P. (1993) Eastern Europe's Silent Revolution: Gender. Sociology 27(3): 471 -487.

csoporthoz képest, amelynek okaként az alacsony kereseten túl az jelölhető meg, hogy a nők a párválasztás során előnyben részesítik a legalább velük azonos iskolai végzettségű partnereket (Makay - Spéder 2018). Spéder Zsolt termékenységi mintaváltással kapcsolatos 2021-es kutatásában az iskolai végzettség és a termékenység közötti viszonyt elemezve arra jutott, hogy az államszocializmus időszakához képest ma a termékenységi magatartás sokkal inkább iskolai végzettségi státuszhoz kötött (Spéder 2021).

Az apai feladatokat érintő 21. századi európai elvárások kapcsán említést érdemel egy 2009-es felmérés, amelynek eredményei szerint Magyarországon például a férfiak és a nők körében egyaránt széles körű egyetértés mutatkozik abban, hogy a férfiak legfontosabb feladata, hogy anyagilag biztosítsák a család megélhetését, és abban is, hogy apának lenni és gyermeket nevelni az egyik legjobb élmény (Spéder 2011).

A családon belüli férfiszerepeket, így az apaszerepet is meghatározó egyik lényeges tényező, a munkaerőpiaci faktor, amely - egyebek mellett - a nemek szerinti munkamegosztásnak, ebből adódóan pedig a családi szerepmegosztásoknak is központi intézménye. (Spéder 2011). Spéder Zsolt a Központi Statisztikai Hivatal Népeségtudományi Kutatóintézet Családi értékek című felvételének adatbázisát elemezve, a családi férfiszerepeket, apaképeket feltáró tanulmányában a munkaerőpiaci tényező fontosságával összefüggésben utal a „kenyérkereső férfi” szerepének létrejöttére, amelynek okaként a foglalkoztatás expanziója, a bérek növekedése, az egykeresős háztartás térnyerése jelölhető meg. A Parsons által teoretikusan megfogalmazott „male breadwinner - female housewife” nemi szerepmegosztásban a férfi elsődleges szerepe az, hogy keresőmunkájával biztosítsa a család tagjainak megélhetését, a nőé pedig az, hogy ellássa a háztartást, létrehozza a gyermek felneveléséhez, a család reprodukálásához elengedhetetlen környezetet és intimitást. (Meuser 2009⁵ idézi Spéder 2011: 208).

A felvázolt „hagyományos” családi szerepmegosztás a nők munkaerőpiacra történő belépésével átalakulásra kényszerülne, abban az esetben azonban, ha a női munkavállalás elterjedésével nem változik meg a háztartási feladatok újragondolása, majd újraosztása, úgy a családi szerepek egymásnak feszülnek a nők otthoni feladatellátásra fordított idejének változatlanul hagyásával. A családi szerepmegosztás szempontjából jelentős tényezőként értékelhető a férfiak munkaerőpiaci bérelőnye, amely egyértelműen akadályozza a hagyományos szerepmegosztás mintájának feladását, ugyanis a család megélhetésére negatív következménnyel járna a

⁵ Meuser, M. 2009: Manner und Familie. In Kapella, O. - Ch. Rille-Pfeifer - M. Rupp - N.F. Schneider, (Hrsg.): Die Vielfalt der Familie. Tagungsband zum 3. Europäischen Fachkongress Familienforschung. Verlag Barbara Budrich, pp. 145-156.

jövedelmük kiesése (Spéder, 2011).

A családon belüli férfiszerepeket, így az apaszerepet is meghatározó másik lényeges tényező a jóléti szolgáltatásokhoz, ezen belül a gyermekellátás intézményrendszeréhez való hozzáférés feltételrendszere. A gyermekek napközbeni intézményes ellátása a hagyományos nemi szerepek átalakulását eredményezheti azzal, hogy nem kizárólag a nő feladatává teszi a gyermeknevelést (Spéder, 2011). Emellett a gyermekgondozásban való aktív apai részvételt ösztönözheti egy adott társadalom jogi és intézményi berendezkedése, szabályrendszere, példának okáért az apák át nem ruházható szülői szabadságának jogintézményét.

A fentiek mellett egy adott társadalomnak a családi szerepelvárásokkal kapcsolatos normatív elképzelései, a női szerepfelfogások (pl. a nők kapuőrszerepe) is hatással vannak a családon belüli férfiszerepek milyenségét illetően.

Az apaszerepek összeegyeztethetőségét illetően Takács Judit 2017-est tanulmányában – egyebek mellett - azt elemezte, hogy az önmagukat aktívan törődő apaként meghatározó magyar férfiak szempontjából milyen összefüggés mutatható ki a társadalmi normák és az apaság, mint sajátos férfiszerep között. Ezen elemzésben felhívja a figyelmet arra a tizenhárom európai ország háztartáspanel-adatait összehasonlító tanulmányra, amely alapján Koslowski (2011) azt mutatta ki, hogy az apai kenyérkereső szerep nem zárja ki a gyermekgondozásban -és nevelésben betöltött aktív részvételt (Takács, 2017).

Az apák munka-család összeegyeztethetőségi nehézségeinek Európán belüli egyenlőtlenségére hívta fel a figyelmet egy 2009-es tanulmány (Hobson - Fahlén, 2009). Eszerint a nyugat-és észak-európai országokkal ellentétben, ahol a legkönnyebben ment a családi feladatok és a fizetett munkavégzés összehangolása az apák számára, addig a kelet-közép-európai országokban, így Magyarországon is lényegesen több nehézséget jelentett az apaszerepekkel kapcsolatos harmonizáció, amelynek okaként - egyebek mellett - a foglalkoztatottak kiszolgáltatottsága, az apabarát családpolitikai intézkedések hiánya és a fő kenyérkereső férfi normájának elterjedtsége említhető (Hobson-Fahlén-Takács (2011 ⁶ idézi Takács 2017:105).

⁶ Hobson, B. - Fahlén, S. - Takács, J. (2011) Agency and Capabilities to Achieve a Work-Life Balance: A Comparaison of Sweden and Hungary. Social Politics, 18(2).

6. Apaszerepek tipológiája, családi férfiszerepek, az apákkal szembeni elvárások

A mai modern társadalmakban a családi férfiszerepeket beazonosító mintázatok alapján készült tipológia két pólusát alkotja a „hagyományos” és a „modern” apaszerep. E két apaszerep mellett megfigyelhetők más apatípusok is, pl. „útkereső” apa, „kirakatapa”, közös jellemvonásuk a bizonytalanság. (Spéder 2011). A kenyérkereső apaszereppel azonosítható „hagyományos” apa legfontosabb feladata a család biztonságának megteremtése, ezen apaszerepet megtestesítő férfi életének fókuszában a munkavállalás áll, ő a család fő döntéshozója, figyelemmel arra, hogy ezen apatípust a családon belüli „hatalmi” pozíció jellemzi. Az előbbiekkal ellentétben az egalitárius modell jegyeit viselő modern férfi szükségesnek tartja az emancipációt, véleménye szerint mindkét nem egyenlő mértékben vesz részt a munkában, képes az otthoni, gyermeknevelés feladatainak ellátására, a gyermeknevelés életének tartalmát célt ad (Voltz 2007⁷ idézi Spéder 2011:2013). A lényeges különbség a tipológia két pólusán elhelyezkedő apaszerep között azonban abban áll, hogy az „új típusú apák” aktívan vesznek részt a gyermekgondozásban, lényeges ismervük az apasággal való pozitív azonosulás (Spéder 2011).

A férfiak fent részletezett családi szerepére vonatkozó társadalmi elvárásokat vizsgáló, 1429 fő bevonásával 2009-ben készült kutatás eredményei alapján az állapítható meg, hogy a társadalom fontosnak tartja a hagyományos kenyérkereső szerep betöltése mellett a gyermeknevelésben való részvételt is, a népesség kétötöde mindkét szerepet fontosnak tartja, vagyis kettős elvárásrendszer fogalmazódik meg Spéder Zsolt 2011-es kutatása alapján. Ezen megállapítást erősíti meg Makay Zsuzsanna és Spéder Zsolt 2016-os kutatása (Makay –Spéder 2018), melynek eredményei szerint a „kettős elvárás” (vagyis az, hogy a férfiaktól a társadalom továbbra is elvárja a család számára az anyagi biztonságot megteremtő, kenyérkereső apaszerep mellett a család életében aktívan résztvevő, a gyermekeivel aktívan törődő apai szerep betöltését is) a legelterjedtebb a 20 és 44 év közöttiek tekintetében. Ezt a kettős elvárást (kenyérkeresői és családcentrikus szerepek beteljesítése) a nőkhez képest a férfiak nagyobb arányban fogalmazzák meg. Spéder 2011-es kutatásának eredményeiből arra következtethetünk, hogy az apák családi életben való fokozottabb, aktívabb részvétele csak elvont szinten jut érvényre a közvéleményben, a gyakorlatban azonban az aktív apai részvétel kevésbé támogatott a megkérdezettek megfogalmazása alapján.

⁷ Voltz, R. 2007 Vater zwischen Wunsch und Wirklichkeit. In: Mühling, T.- H. Rost (Hrsg.): Vater im Blickpunkt. Opladen: Verlag Barbara Budrich, pp. 205-224.

Spéder Zsolt 2011-es kutatásának eredményei alapján a lényegesnek és lényegtelennek tekintett apai vonások elemzéséből arra lehet következtetni, hogy a férfiakkal szemben támasztott elvárások heterogén jellegűek. A kutatásban megkérdezettek fele nem tartja lényegesnek a gyermekgondozásban vállalt aktív apai részvételt, ami arra enged következtetni, hogy a hagyományos kenyérkereső férfikép, ill. a tradicionális apakép a társadalom által követett normaként értelmezhető, az ezzel kapcsolatos attitűd a modern apai vonások elterjedésének gátjaként jelenik meg. Szintén e kutatás tér ki arra, hogy milyen különbségek figyelhetők meg az egyes társadalmi csoportok mentén a férfiak családi szerepeivel kapcsolatos elvárások tekintetében.

A nemek szerinti legjelentősebb különbséget az mutatja az apai feladatok megítélését érintően, hogy a nők a szeretet kimutatását, a férfiak az anyagi biztonság megteremtését tekintik fontosabbnak (Spéder 2011).

Az igazán számottevő különbség iskolai végzettség szerint mutatkozik, ugyanis a kevésbé képzettek körében háromszor annyian vannak azok a megkérdezettek, akik az anyagi biztonság megteremtését tekintik a legfontosabbnak apai feladatnak, a szeretet kimutatását azonban inkább a magasan képzettek említik a legfontosabb apai feladatok között. Mindebből arra következtethetünk, hogy a „kenyérkereső férfi” szerepmoddellje azért van jelen olyan erőteljesen a magyar társadalomban, mert nem elvitatható a hagyományok és a családon belüli szerepelvárások befolyásoló szerepe (Makay - Spéder 2018). Az egyes apaszerepekkel kapcsolatos attitűdöket német adatokkal összehasonlítva lényeges eltérés figyelhető meg, ugyanis a megkérdezett magyarok 71 %-a - szemben a németek 26,4 %-ával - úgy gondolja, hogy a családcentrikusság nem járhat azzal, hogy az apa otthon marad háztartásbeliként, annak ellenére, hogy mindkét nemzetben él és támogatott az apákkal szembeni családcentrikusság-elvárás, vagyis az a kikötés, hogy az apa kevesebb időt fordítson a keresőtevékenységre a gyermekei miatt és részt vegyen a gyermeknevelésben (Makay - Spéder 2018). További érdekessége a Magyarország és Németország adatainak összehasonlító elemzése alapján, hogy a magyar megkérdezettek 93 %-a kötelezően várja el a férfiaktól a hagyományos szerephez igazodóan azt, hogy képesek legyenek a család eltartására, mindebből pedig a kettős elvárás elterjedtebb jelenléte feltételezhető a magyar viszonylatokban (Makay - Spéder 2018).

7. Az apa-gyermek kötődés kialakulása és fontossága

A nemi szerepek időbeli átalakulásának folyamatát Goldscheider (2000) és McDonald (2000) két szakaszra osztotta fel, a második szakaszban jelenik meg a férfiak belépése a magánszférába,

amely szakaszban az otthoni teendők és a gyermekek ellátásában való felelősség egyenlően oszlik meg a párok női és férfi tagjai között, ezáltal pedig újra erősödhetne az apa-gyermek kapcsolat is (Murinkó 2014).

A gyerekeihez érzelmileg kötődő, velük testközelből is törődni képes, és egyre több időt – néha csak velük - töltő „új apa” ideálja az 1980-as évektől kezdve egyre több helyen a világban (pl. Északnyugat-Európában és Észak-Amerikában) szelíd, ám kitartó kihívást kezdett jelenteni a távoli és távolságtartó fő kenyérkereső apa figurájához képest (Gregory-Milner⁸ idézi Takács 2017: 120).

Andrek Andrea szülő- magzat kötődés vizsgálatával foglalkozó doktori disszertációjában (Andrek 2019) felhívja a figyelmet James Heckman Nobel díjas közgazdász tanulmányára, amely - egyebek mellett - foglalkozik az apává válás kérdéseivel is, eszerint az apává válás jelentős mérföldkő a férfi életében, amelynek okaként az anyaszerephez képest az apaszerepre való felkészülés kisebb társadalmi és szociális hangsúlyát jelöli meg. Az apává válás magában foglalja az új szerepkör elvállalásán túl a gyermekhez való kötődést, érzelmi kapcsolódást (Andrek, 2019).

A nőkhöz hasonlóan a férfi testében is zajlanak hormonális változások a várandósság idején és a gyermek megszületését követő interakció során (Storey, Walsh, Quinton & Wynne-Edwards, 2000⁹ idézi Andrek 2019: 18). Az apává válás lélektani transzformációja különböző szinteken zajló átalakulás: megváltozik a férfi addigi önképe a gyermek megszületésével együtt járó új érzések és viselkedési minták nyomán, párkapcsolata háromtagú családdá alakul, és átrendeződnek szociális kapcsolatai (Genesoni & Tallandini, 2009¹⁰ idézi Andrek 2019: 19).

A gyermek megszületését, mint az apává válás újabb jelentős állomását követően az újszülött hazaérkezése jelenti a férfi számára az apai szerep integrálását, az apai szerep szociális perspektívájának kiteljesedését (Andrek 2019). Számos vizsgálat kitér a ma apává váló férfiak azon nehézségére, hogy legtöbbször életéből hiányzik a követendő apai minta, édesapjukkal kapcsolatos tapasztalataikat leginkább úgy hasznosítják, hogy az azzal ellenkező szerepmintázatot igyekeznek megalkotni önmaguk és gyermekük számára (Steinberg,

⁸ Gregory, A. - Milner, S. (2011) What is „New” about Fatherhood? The Social Construction of Fatherhood in France and the UK. *Men and Masculinities*.

⁹ Storey, A. E., Walsh, C. J., Quinton, R. L. & Wynne-Edwards, K. E. (2000). Hormonal correlates of paternal responsiveness in new and expectant fathers. *Evolution and Human Behavior*

¹⁰ Genesoni, L. & Tallandini, M. A. (2009). Men's psychological transition to fatherhood: An analysis of the literature, 1989-2008. *Birth*, 36

Kruckman & Steinberg, 2000¹¹; Boyce, Condon, Barton & Corkindale, 2007¹²; Guzzo, 2011¹³ idézi Andrek 2019:32).

A szülő-gyermek kötődését számos kutatás vizsgálta. Az emberi faj esetében az apák alkalmasak arra, hogy akár elsődleges, vagy az anyával együtt a gyermek együttes gondozóivá váljanak (Lamb, 1977¹⁴; Cataudella et al., 2016¹⁵ idézi Andrek 2019: 92). A gyermekek kötődést alakítanak ki az apákkal, ők pedig annak ellenére is képesek betölteni a biztonságos bázis és menedék szerepkörét, hogy általában az anyáknál jóval kevesebb időt töltenek a gyermekkel (Lamb, 2010¹⁶ idézi Andrek 2019: 92). Az együtt töltött idő alatt olyan impulzusokban részesítik gyermekeiket, ami nagyban eltér az anyai ingerektől. A vizsgálatok szerint az anyák elsősorban a csitító, érzelem- központú hangsúllyal a kötődési rendszert, az apák pedig inkább a lendületes, kihívásokkal teli, stimuláló jelenléttel az explorációs rendszert támogatják (Grossmann, Grossmann, Fremmer- Bombik, Kindler, Scheuerer-Englisch & Zimmermann, 2002¹⁷; Feldman, 2015¹⁸ idézi Andrek 2019: 92).

Mindezek alapján nem vitatható, hogy a kisgyermekük gondozása szempontjából eltér az anya és az apa hatásmechanizmusa, az anyai gondoskodástól eltérően másképp hat az apa tevékenysége, ezért az édesapák nem tekinthetők az édesanyák pótlékainak.

Egy, az apa-újszülött bőr-bőr kontaktus kötődésre gyakorolt hatását kutató tajvani vizsgálatban első szülő apák a szülést követő három kórházi tartózkodási nap alatt naponta 15 percet töltöttek el bőr-bőr kontaktusban újszülöttjeikkel. A bőr-bőr kontaktusban eltöltött akár egészen rövid idő is jelentősen aktiválja az apákban a kötődési viselkedést: többet érintették gyermeküket, beszéltek hozzá és több kezdeményezést mutattak a gyermek megismerését illetően (Andrek

¹¹ Steinberg, S., Kruckman, L. & Steinberg, S. (2000). Reinventing fatherhood in Japan and Canada. *Social Science and Medicine*, 50

¹² ., Condon, J., Barton, J. & Corkindale, C. (2007). First-time fathers' study: Psychological distress in expectant fathers during pregnancy. *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry*, 41(1),

¹³ Guzzo, K. B. (2011). New father's experiences with their own fathers and attitudes toward fathering. *Fathering*, 9(3),

¹⁴ Lamb, M. E. (1977). Father-infant interaction in the first year of life. *Child Development*, 48, 167-181.

¹⁵ Cataudella, S., Lampis, J., Busonera, A., Marino, L. & Zavattini, G. C. (2016). From parental-fetal attachment to a parent-infant relationship: A systematic review about prenatal protective and risk factors. *Life Span and Disability*, XIX. (2)

¹⁶ Lamb, M. E. (2010). How do fathers influence children's development? Let me count the ways. In M. E. Lamb (Ed.), *The Role of the Father in Child Development* (pp. 1-27). Cambridge: John Wiley & Sons, University of Cambridge.

¹⁷ Grossmann, K., Grossmann, K. E., Fremmer-Bombik, E., Kindler, H., Scheuerer-Englisch & H., Zimmermann, P. (2002). The uniqueness of the child-father attachment relationship: Fathers' sensitive and challenging play as a pivotal variable in a 16-year longitudinal study. *Social Development*, 11(3), 301-337.

¹⁸ Feldman, R. (2015). The adaptive human parental brain: implications for children's social development. *Trends in Neurosciences*, 38(6), 387-399.

A kisgyermekkorú kötődéssel kapcsolatban kimutatható, hogy kedvező esetben mindkét szülő hozzájárul gyermeke biztonságának megteremtéséhez, mindketten a maguk egyedi módján (Grossmann et al., 2002¹⁹ idézi Andrek 2019:116).

Mindezek alapján bizonyossággal állítható, hogy a gyermekek nevelésében és gondozásában aktívan résztvevő apák jelenlétének kiemelt jelentősége van a gyermekek optimális fejlődését érintően.

8. A gyermekvállalás hatása a párkapcsolati viszonyokra, a háztartási munkamegosztásra

Mielőtt rátérnék arra, hogy a gyereknevelésre vállalkozó párok gyermekvállalásra irányuló életre szóló döntésük meghozatalát követően a gyermekek megszületése hogyan hat a gyermeket vállaló pár életére, családi munkamegosztására, érdemes kitérni a gyermekvállalás motivációra.

Egyes nézetek szerint a nők munkaerőpiaci helyzetével, a gyermeket nevelő anyák vagy épp a gyermekvállalás előtt álló nők munkahelyi diszkriminációjával magyarázható a magyar demográfiai irodalom egyik kiemelten kutatott jelenségeként a tervezettnél kevesebb gyermek megszületése (Tóth 2012). Magyarországon 2009-ben az ideálisnak tartott gyermekek száma átlagosan 1,96 volt, ezzel szemben a megszületteké 1,32 (Kapitány-Spéder 2012). A két éven belül tervezett gyermekvállalást három éven belül való megvalósítását vizsgáló nemzetközi összehasonlító elemzése eredménye azt mutatta, hogy Magyarországon az emberek 38 %-a, míg pl. Hollandiában 75 %-a tudta megvalósítani a tervezett gyermekvállalással kapcsolatos tervét (Kapitány-Spéder 2012). A gyermekvállalást is vizsgáló kutatás (A Hungarostudy 2002 országos reprezentatív felmérése) elemzése alapján mind a 45 évnél fiatalabb nők, mind a fiatal férfiak lényegesen több gyermeket szeretnének, mint ahány ténylegesen megszületik, ez az érték egyedül az alacsonyabb végzettségűek körében közelít egymáshoz (Kopp – Kovács 2006). A hosszú gyermekgondozási szabadság, illetve a rugalmas foglalkoztatási formák hiánya olyan hátrányba hozza a nőket a munkaerőpiacon, amely okkal magyarázza a tervezettnél kevesebb gyermek megszületését (Tóth 2012).

¹⁹ Grossmann, K., Grossmann, K. E., Fremmer-Bombik, E., Kindler, H., Scheuerer-Engelisch & H., Zimmermann, P. (2002). The uniqueness of the child-father attachment relationship: Fathers' sensitive and challenging play as a pivotal variable in a 16-year longitudinal study. *Social Development*, 11(3), 301-337.

Emiatt fontos hangsúlyozni, hogy azokban az európai országokban, ahol magasabb a női munkavállalás aránya, modernebb a szerepmegosztás, illetve a gyermekintézmény-hálózathoz való hozzáférés is kedvezőnek tekinthető, magasabb a gyermekvállalási kedv, vagyis a tervezett és megszületett gyermekek száma közelebb mondható egymáshoz (Tóth 2012).

Annak ellenére, hogy az elmúlt időszakban a népesség jelentős része támogatja az aktívan törődő, gondoskodó, családcentrikus apaképet, addig továbbra is jellemző a családi munkamegosztás hagyományos formája, ezzel együtt pedig a férfiak elsődleges feladataként megjelenő anyagi biztonság megteremtése, amivel együtt jár az, hogy a férfiak elsősorban a munkahelyi teendőikre, a jövedelemszerzésre fókuszálnak. Mindebből az is következik, hogy a nők háztartás vezetésével kapcsolatos tehervállalása magasabb (Makay - Spéder 2018).

Még ha a hagyományos értékrendet követő családok és az otthonmaradó apák családjai közötti különbség nem jelenti feltétlenül a kiegyenlített otthoni munkamegosztást, ugyanakkor Petényi Sára interjúkutatásában (2013) is megjelenik az az állítás, miszerint hiába válik felfogásában a modern szemléletre nyitottabbá a társadalom, az otthoni feladatok megosztása nem az egyenjogúság elve mentén működik (Pongrácz - S. Molnár 2011).

A nők magasabb otthoni teendőkkel kapcsolatos tehervállalásával összefüggésben érdekes megállapítást tett Kopp Mária és Skrabski Árpád a magyar népesség életminőségével kapcsolatos kutatása (2006), ugyanis a felmérés eredményei szerint a gyermeket vállaló nők rendkívüli pszichológiai és társadalmi túlterhelése van jelen a magyar társadalomban. Ennek okaként az a kor és iskolázottság alapulvételével készült elemzés szerinti jelenség jelölhető meg, amely szerint a gyermekes fiatal nők életminősége a gyermektelenekéhez képest rosszabb.

A kiegyensúlyozott párkapcsolati viszonyokra hatással van az életpályán bekövetkező események, mint, amilyen a gyermekvállalás is, illetve az ezen változásokhoz való alkalmazkodás, aminek következtében a párkapcsolati viszonyok formálódnak is. „Vaskovics és munkatársai a bambergi házassági panelvizsgálat elemzése során azt mutatják be, hogy a házasság kezdetén a házimunkában együttműködő párok aktivitási szerkezete hogyan alakul át (Kamarás - Kapitány - Vaskovics 2005²⁰ idézi Spéder 2011: 212). A gyermek(ek) megszületését követően az anya szünetelteti foglalkozását, energiáit az otthoni feladatok elvégzésére koncentrálja, abban gyakorlatra tesz szert, és „hatékonyá” válik. Mindeközben az apa

²⁰ Kamarás F.-Kapitány B. – Vaskovics L. 2005: Fiatal házaspárok életútja Németországban és Magyarországon. Budapest: KSH NKI Kutatási Jelentései, 81. sz.

keresőpotenciálját kívánja növelni, ami gyakran többletmunkát igényel, ennek következtében viszont csökken az otthoni feladatok elvégzésére fennmaradó ideje. Végül a gyermek felnövekedésével a munkapiacra visszatérő nő továbbra is az otthoni feladatok elvégzésének felelőse és fő kivitelezője marad. Így fordul át egy kiegyensúlyozottnak induló családi szerepmegosztás a hagyományos nemi szerepmegosztás irányába.” (Spéder 2011: 212). Erre utal Murinkó (2014) tanulmánya is, amelyben kifejti, hogy az első gyermek megszületése után a korábban egalitárius munkamegosztású párok esetében is eltolódik az otthoni feladatok ellátása a hagyományos felosztás irányába.

Ehhez szervesen kapcsolódik a relatív erőforrások elmélete, amely szerint azok az egyének végeznek otthon kevesebb házimunkát, akik egyéb nagyértékű erőforrásokat visznek a kapcsolatba, például jobban keresnek (Blaskó 2006). Mindez pedig ahhoz az elgondoláshoz vezet, hogy aki otthon marad a gyermekkel, az végezze az otthoni teendők jelentősebb részét (Petényi 2013).

A gyermekes fiatal nők túlterhelését a munkahelyi bizonytalanság mellett az otthon és a munkahely kettős elvárásai okozzák, ennek orvoslása esetén elérhető lenne a kívánt gyermekek megszületése (Kopp - Kovács 2006).

Egy, a gyermeket nem nevelő, illetve a gyermeket nevelő párok háztartáson belüli munkamegosztásának összehasonlító kutatásának (Makay-Spéder 2018) hipotézise az volt, hogy míg a gyermekvállalást megelőzően a párkapcsolatban egyenlőbben oszlik meg az otthoni teendők ellátása, addig a gyermekvállalás időszakában válik hagyományosabbá a családi munkateher eloszlása. Az így kialakult feladatmegosztás pedig akkor sem változik, amikor az anya a gyermekek idősebbé válásával visszatér a munkaerőpiacra, tekintettel a nők otthoni feladatokban való gyakorlottságára. „Más logika alapján: a gyermekgondozás idején a háztartási munkamegosztás rögzül, és a nő munkapiacra való visszatérését követően sem válik arányosabbá a felek között. Az anyák számára marad a Hochschild által átfogóan leírt „második műszak”: a formális munkapiacon elvégzett feladatok után az otthoni munkák elvégzése is nagyrészt rájuk hárul (Hochschild 1989).” (Makay - Spéder 2018: 77)

A gyermeket nem nevelő, illetve a gyermeket nevelő párok háztartáson belüli munkamegosztásának összehasonlító elemzésének eredményei alapján a gyermekvállalás utáni időszakban, a gyermekek idősebbé válását követően a gyermeket nevelő párok háztartásában az otthoni munkavégzés egyenlőtlensége, a nők részvállalása megnövekedett, a férfiak részvétele csökkent dacára a nők munkaerőpiacra való visszatérésének (Makay - Spéder 2018).

A fenti eredményeket megerősítik a kisgyermeket nevelő családok életét is vizsgáló Magyar Születési Kohorszvizsgálat kutatásai adatai (Kohorsz '18). E kutatás eredményei azt mutatják, hogy a több gyermeket nevelő kisgyermekes anyákat érinti leginkább kedvezőtlenül a háztartási feladatok egyenlőtlen megosztása akképpen, hogy a közösen végzett háztartási tevékenységek csökkennek jelentős mértékben, nem pedig azáltal, hogy kisebb mértékű az apai feladatvállalás. E kutatás azt valószínűsíti, hogy a munkavállalás időszakát követően a gyermeket vállaló családokban az első gyermek megszületése alakítja át leginkább a nők és férfiak közötti háztartási munkamegosztást, méghozzá úgy, hogy az a női feladatvállalás túlsúlya felé billen.

A gyermekvállalás családi munkamegosztásra gyakorolt hatásán túl ugyancsak hangsúlyozandó a gyermekvállalási döntést követően a gyermek megszületését övező érzelmi viszonyulások hatása a párkapcsolati viszonyokra. Tóth Olga tanulmányában (Tóth 2012) utal arra, hogy számos tény szolgál bizonyítékkul arra, hogy egy pár vagy egy anya életében sok esetben érzelmi deficittel is jár a szülővé válás. Nemzetközi és magyar adatok egyaránt azt bizonyítják, hogy az anyák legalább 15%-a átéli a szülés utáni depressziót (Halbreich – Karkun 2006²¹; Hajós - Erős 2008²² idézi Tóth 2012: 138). Kutatások sora igazolja, hogy a párkapcsolattal való elégedettség mértéke csökken a gyerekvállalás után, és csak igen lassan, fokozatosan emelkedik ismét (Gödri 2002²³; Twenge et al 2003²⁴; Dew-Bradford 2011²⁵ idézi Tóth 2012: 138). Ennek fényében figyelemre méltó, hogy például a 2010-ben felbomlott házasságok 24,3 %-ában volt 0-6 éves korú gyerek, ami szintén a gyermeket nevelő párok érzelmi deficitjének létezését támasztja alá (Tóth 2012: 138).

Petényi Sára interjúkutatásában (2013) az apák kisgyermekükkel való otthonmaradását motiváló tényezőként jelent meg az anyák depressziója, otthoni diszkomfort érzete. Ez olyan erős érzelmi motiváló erőként hatott, hogy az anyagi megfontolásokat is háttérbe szorította, e döntéssel a párkapcsolat érzelmi összhangja ugyan helyreállt, azonban az apák otthonmaradásával a család kedvezőtlenebb anyagi helyzetbe került (Petényi 2013).

²¹ Halbreich, U. - Karkun, S. (2006): Cross-cultural and social diversity of prevalence of postpartumdepression and depressive symptoms. *Journal of Affective Disorders*. 91/2-3. 97-111.

²² Hajós A. - Erős E. (2008): A szülés utáni depresszió fogalma, megelőzési-és kezelési lehetőségei. Előadás: országos Védőnői Továbbképző Nap, Sopron - 2008. szeptember 30. www.ogyei.hu

²³ Gödri I. (2002): A házasságok és az élettársi kapcsolatok minőségének és stabilitásának néhány metszete. In Pongrácz T. - Spéder Zs. (szerk.) *Népesség-Értékek-Vélemények*. KSH, Budapest.

²⁴ Twenge, J. M. - Campbell, W. K. - Foster, C. A. (2003): Parenthood and marital satisfaction: A meta-analytic review. *Journal of Marriage and Family*, 65/3. 574-583.

²⁵ Dew, J. - Bradford, W. (2011): If Momma Ain't Happy: Explaining Declines in Marital Satisfaction Among New Mothers. *Journal of Marriage and Family*, 73/1. 1-12.

Érdekes elemzés olvasható Kopp Mária és Skrabski Árpád kutatásában a gyermekvállalás és az életminőség kapcsolatának összefüggése terén, ugyanis míg a gyermeket nevelő fiatal nők kedvezőtlenebbnek ítélik meg az életminőségüket, vagyis a gyermekvállalás rosszabb életminőséggel jár együtt, addig a gyermekes férfiak éppen ellenkezőleg, az egészségi állapotukat jobbnak értékelik, emellett saját magukat hatékonyabbnak és kompetensebbnek tartják (Kopp - Kovács 2006).

Mindezek alapján arra következtethetünk, hogy az apák gyermekgondozásban, gyermeknevelésben való aktív részvétele, az egalitárius családi szerepmegosztás nemcsak a gyermek fejlődéséhez járulhat hozzá, hanem a kiegyensúlyozott párkapcsolati viszonyokhoz, ezen keresztül pedig a gyermek érzelmi biztonságához, érzelmi fejlődéséhez. Annak szükségessége is megemlíthető, hogy a modernebb, egyenlőbb családi munkamegosztás, a férfi- és női szerepeknek a közeledése széles körben elfogadottá váljon a társadalomban (Tóth 2012).

9. Az apai bevonódást hátráltató tényezők

A korábbi szakirodalmak szerint a gyermekük otthoni gondozásában való aktív apai részvétel alacsonynak tekinthető, ezért szükséges azon hátráltató tényezőknek a feltárása, amely az egalitárius családi szerepfelfogással egyidejűleg és az apák kisgyermekkel való otthonmaradásának kutatásokkal igazolt pozitív hozadékanak ellenére azt eredményezi, hogy kevés édesapa választja a kisgyermeke otthoni gondozására irányuló élethelyzetet. Ezzel összefüggésben szükséges megtudni, hogy erről a kérdéskörrel mit gondolnak a magyar családok.

9. 1. Női szerepfelfogások: a nők „kapuőrszerepe”

A gyermek megszületését követő időszakban a legtöbb apa számára az okoz nehézséget, hogy hogyan tudna mélyebben bevonódni a csecsemő körüli tevékenységbe, hogyan ossza el idejét munkája és a családja között. Sokan számolnak be arról, hogy szeretnének más apaszerepet kialakítani, mint amit saját édesapjuktól gyermekként megtapasztaltak. Az apák abban az esetben tudtak leginkább bevonódni az újszülöttel való kapcsolatba, ha támogatást kaptak ebben

párjuk részéről (Yu, Hung, Chan, Yeh & Lai, 2011²⁶ idézi Andrek 2019:20). Az édesanyák tehát döntő szerepet játszanak abban, hogy az apák szoros kapcsolatot, kötődést alakítsanak ki gyermekükkel. Nehézséget jelenthet még a párkapcsolatban zajló átalakulás, amelynek egyik kiemelt témája a megváltozott, jellemzően csökkent szexualitás, párkapcsolati intimitás.

Annak ellenére, hogy interjú kutatások (pl. Petényi 2013) tapasztalatai alapján egyes férfiak a modern nemi szerepeket preferálva az egalitárius családmodell értékeit képviselik a gyermekvállalást megelőző időszakban, a kisgyermek megszületését követően azonban az otthoni lét nem minden esetben tekinthető a szülők számára problémamentesnek.

Az úgynevezett kapuőr-effektus jelenség megjelenése is kedvezőtlenül hathat az aktív apai bevonódásra, a férfiak otthoni munkában való részvételére. Ebben az esetben ugyanis a nő nem képes leadni az otthoni feladataiból, mert nem hiszi el, hogy a férfi ugyanolyan minőségben képes ezeket elvégezni, ezzel a nő megkérdőjelezi, leértékeli a férfi otthoni munkáját, amely mechanizmus abból adódik, hogy a nő az otthoni szféra „menedzsere” szerepben jelenik meg meghatározva a partner által elvégezhető teendőket, amelyeket aztán ellenőrzése alá is von. (Spéder 2011). „Allen és Hawkins (1999) igen alaposan járja körül ezt a kérdéskört. Középosztálybeli, kétkeresős családokat vizsgálva kimutatja, hogy azokban a párkapcsolatokban, ahol a nő „kapuőr szerepet” játszik, sokkal egyenlőtlenebb az otthoni munka elosztása.” (Spéder 2011: 211)

9.2. A gyermekneveléssel kapcsolatos kompetencia élménye

Petényi Sára GYES-en lévő apákkal kapcsolatos interjú kutatásának (2013) eredményei alapján arra is választ kaphatunk, hogy a vizsgált párok hogyan vélekedtek a gyerekneveléssel kapcsolatos kompetenciáról, a hagyományos nemi szerepeket valló pároknál az anya otthonmaradása evidenciaként jelent meg arra való hivatkozással, hogy az anyának a gyermek mellett a helye (e kijelentéssel jellemzően az apák azonosultak), még akkor is, ha ezzel a döntéssel a család anyagilag kedvezőtlenebb helyzetbe kerül. E felfogás egyes esetekben azzal magyarázható a megkérdezett párok részéről, hogy a gyermek egy éves koráig az apa nem tudja kielégíteni a gyermek fizikai szükségleteit (pl. szoptatás), más esetekben viszont az az érvrendszer jelent meg, hogy egy nő jobban ért a gyermekneveléshez. Ezen interjú kutatásban a kedvezőbb házimunkák kiválasztásával kapcsolatos férfi attitűd mellett megjelenik az a jelenség is, amely arra utal, hogy a férfiak a gyermeknevelés szórakoztatóbb felét vállalják

²⁶ Yu, C. Y., Hung, C. H., Chan, T. F., Yeh, C. H. & Lai, C. Y. (2011). Prenatal predictors for father-infant attachment after childbirth. *Journal of Clinical Nursing*, 21

magukra. Murinkó Livia nemi szerepekkel és a családdal kapcsolatos attitűdöket vizsgáló tanulmányában is kitér a gyermekek ellátására fordított idő megfigyelése alapján arra, hogy a férfiak részvétele a gyermekekkel való foglalkozás körében jellemzően a mesélésben, játékban jelenik meg, a gyermekek testi ellátásában az apák részvétele kisebb.

Ennek okaként az jelölhető meg, hogy a megkérdezett apák jellemzően a gyermekek önállóbbá válásától kezdve élvezik a gyermeknevelést, a gyermekkel való beszélgetés, játék népszerűbb tevékenységnek minősül a férfiak körében. Ez a jelenség azzal az apai érzéssel magyarázható, hogy ezen gyermeki fejlődési szakaszt megelőzően az anyákhoz képest a férfiak kevésbé érzik magukat kompetensnek (Petényi 2013).

Ennek némileg ellentmondó jelenségre is felfigyelhetünk, ugyanis az európai uniós tagállamokban a gyermekgondozási szabadság mellőzésének okait felmérő 2003-ban készült kutatás eredményei alapján a megkérdezettek férfiaknak csak 11%-a vélte úgy, hogy a gyermekgondozási szabadság igénybe nem vételének az lenne az oka, hogy a férfiak nem képesek a gondozásra. E kutatás eredményei alapján a legtöbben azt jelölték meg, hogy az ellátások alacsony összege tartja vissza a férfiakat attól, hogy gyermekgondozási szabadságot igénybe vegyenek (Koltai 2010).

9.3. A társadalom elvárása a kisgyermekkel való otthonmaradás kérdésében

A társadalom egyöntetű véleménye szerint a háromévesnél fiatalabb gyermekek megsínylik, ha az anyjuk munkát vállal (Blaskó 2011). Annak ellenére, hogy a magyar társadalom elfogadó azokkal az apákkal szemben, akik a fizetett munka helyett a kisgyermekükkel való otthonmaradás mellett döntenek, a gyermeket nevelő családoknak igen alacsony arányában vette igénybe az apa a gyed-et vagy a gyes-t (Bencsik és Juhász 2012).

Kutatások (Petényi 2013; Takács 2017) bizonyítják, hogy a kisgyermekükkel otthon maradó apák empatikusabbak váltak az anyák iránt annak okán, hogy megtapasztalták a gyerekneveléssel együtt járó teendők mennyiségét, a társasági életük megváltozását, megjelenik továbbá a kisgyermekhez való közel kerülés pozitív emocionális megtapasztalása. Mindazonáltal Petényi Sára interjúk kutatásában egyes férfiak a társadalom felől érkező, a hagyományos férfi szerepek szerinti elvárásoknak megfelelő nyomást is érzékelve tapasztaltak némi egzisztenciális szorongást is. E kutatásban egyes otthon maradó apák arról számoltak be,

hogy gyakran kerültek olyan helyzetbe, amikor a család környezetében élők furcsállták az otthon maradó apák családi helyzetét, tekintve, hogy Magyarországon még nem elterjedt jelenségről van szó. Érdekes társadalmi megítélés érhető tetten Petényi hivatkozott kutatásában, ebben az esetben az otthon maradó apák családját érintő attitűd akképpen nyilvánul meg, hogy az anya munkába való visszatérését negatívan értékeli a környezete annak okán, hogy azt a gyermekével való maradás helyett választotta a nő, míg az apák otthonmaradása nem esik negatív megítélés alá. Ebből arra lehet következtetni, hogy a társadalom egyre inkább elfogadja az érzelmeit kimutató, a kisgyermekükkel otthon maradó, aktívan törődő, gondoskodó apaképet, ugyanakkor a nők munkába való visszatérését illetően kevésbé elfogadó a társadalom. Erre utal az a következtetés, amely szerint a 6 évesnél fiatalabb gyermeket nevelő magyar családokban a nők munkavégzésének társadalmi támogatottsága igen alacsony (Blaskó 2006).

9.4. Az intenzív anyaság

Más fejlett országokhoz hasonlóan Magyarországon is elterjedt a tökéletes anyáról kialakított mítosz, mint társadalmi elvárás, amely azonban állandó büntudatot generál a nőkben, tekintve, hogy megvalósíthatatlan kritériumról van szó (Nagy 2015).

Az intenzív anyaság a nyugati világ azon meghatározó nevelési ideológiája, amely feltételezi az anya nagyfokú, önzetlen és feltétlen rendelkezésre állását és erőteljesen gyermekközpontú, és amelyet a gyermek későbbi boldogulására való felelősség jellemez (Geambasu et al. 2022).

Az intenzív anyaság normáját kutató Sharon Hays *The Cultural Contradictions of Motherhood* című 1996-ban megjelent könyvének egyik központi elemeként írható le az a jelenség, amely szerint az anyák gazdasági és egyéni érdekeikkel szemben, időt és anyagi erőforrást nem sajnálva szorítják háttérbe évekig saját szükségleteiket (Geambasu et al. 2022). Hays elmélete alapján az intenzív anyaság normatív hegemoniájának lehetséges magyarázata a patriarchátus fenntartása, a kapitalizmus újratermeléséhez való hozzájárulás, emellett az elszemélytelenedő, versenyelvű társadalommal szembeni ellenállásnak is értékelhető jelenségről van szó (Geambasu et al. 2022).

Egy, a koronavírus-járvány és a lezárások időszakában jellemzően középosztálybeli, otthonról dolgozó, gyermeket nevelő anyákkal készült kvalitatív kutatás (Geambasu et al. 2022) - egyebek mellett - arra a kérdésre kereste a választ, hogy az érintett anyák hogyan értelmezik a munkájukat, a változásokat és felelősségeket. Az elemzés során megállapítást nyert az anyaság előnyben részesítése a korábbi munka-magánélet egyensúlyra törekvéssel szemben, ezzel együtt pedig az, hogy a megkérdezettek anyák számottevő része az anyaszerepüknek mindent

alárendelve kívánt támogatást nyújtani gyermekének egy olyan időszakban, amely a gyermekeket ellátó intézmények bezárása következtében nagyobb mértékben terhelte az édesanyákat az otthoni gondoskodási feladatok megsokszorozódása miatt.

A koronavírus-járvány hatásait vizsgáló egyik kutatás adatai alapján a gyermekekkel való foglalkozásra fordított idő nemek szerinti eloszlása úgy alakult a járvány első hullámában, hogy a nagyvárosi, diplomás anyák heti 23, 5 órával foglalkoztak többet a gyermekeikkel, ezzel szemben az apák csupán 7 órával többet (Fodor et al 2021.)

Geambasu és társai kutatásából tudjuk, hogy az intenzív anyasággal szembeni társadalmi elvárásként értelmezhető az, hogy a nyilvánosságban erőteljessé vált a hagyományos, védelmezői női szerepek és az intenzív, pozitív anyai gondoskodás megjelenítése. A kutatás interjúalanyai az intenzív anyaság normájának egyik kritériumának tekintett gyermekkel töltött minőségi időre a karantén legnagyobb előnyeként tekintettek, amely összekapcsolódott az anyaszereppel összefüggő korábbi elmaradások kompenzálásának vágyával. A kutatás során azonban megállapítható volt, hogy az anyai szerepek felértékelődésével az anyák munkavállalói szerepe került háttérbe akképpen, hogy fizetett munkájukat lopott időkből, fáradtan is végezni próbálták. Az anyaszerep előnyben részesítése pedig alapvetően különféle társadalmi elvárásokhoz való igazodásként értelmezhető még hozzá oly módon, hogy az anyák individuális döntéshozóként nem vártak el nagyobb mértékű részvételt feladataik ellátásában sem a férjüktől, sem a társadalomtól. Ehhez kapcsolhatók azok a kutatási eredmények, amelyek arra világítanak rá, hogy a férfiak aktívabb szülői szerepvállalásának fő gátja az európai férfiak körében a tapasztalt munkahelyi ellenállás (Brandth-Kvande, 2019²⁷ idézi Sztáray-Drjenovszky2021:36).

Az anyaszerep előnyben részesítéséhez hozzájárul továbbá a munkahelyi kultúra, a munkaadók ellenállása, az apák egzisztenciális félelme a munka elvesztésével kapcsolatban.

A fentieket magyarázhatja az a tény, hogy a nemek közötti egyenlőtlenség feloldását korlátozó tényezőként értékelhetőek a szociális ellátórendszer működésében meglévő hiányosságok, ugyanis például a gyermekgondozás nem megfelelő minősége felerősíti a nők otthoni feladatvállalásának jelentőségét, amely a tradicionális feladatmegosztás újratermeléséhez vezet

²⁷ Brandth, B. & Kvande E. (2019). Workplace support of fathers's parental leave use in Norway. *Community, Work & Family*, 22 (1), p. 43-57.

10. A kutatás

10. 1. A kutatás célja

A kutatási téma relevanciájából kiindulva a kutatás célja annak feltárása, hogy az egalitárius családi szerepfelfogás és az apák kisgyermekkel való otthonmaradásának kutatásokkal igazolt pozitív hozadéka ellenére miért olyan kevés kisgyermeket nevelő apa választja a gyermekük otthoni gondozásában való részvételt megtestesítő azon élethelyzetet, amely a kisgyerekes, kétkeresős családmodell jól működő alternatívájaként szolgálhatna.

10.2. Kutatási kérdések

A kutatás fő kérdése:

Miért nem jellemző, hogy a kisgyermeket nevelő édesapák a fizetett munkavégzést átmenetileg szüneteltetve gyermekük otthoni gondozásában való aktív részvétel mellett döntenek és a kisgyermekükkel történő otthonmaradással egyidőben gyermekgondozási díjban (GYED) vagy gyermekgondozást segítő ellátásban (GYES) részesülnek?

A kutatás alkérdései:

- Milyen konszenzuális családi döntés áll a kisgyermek otthoni gondozásában való apai vagy anyai részvételt preferáló elhatározás mögött?
- Hogyan jelenik meg az anya „kapuőr” szerepfelfogása, mint a kisgyermek otthoni gondozásában való aktív apai részvételt gátló tényező?
- Hogyan jelenik meg a társadalom felől érkező nyomás, a társadalom elítélése a kisgyermek otthoni gondozása céljából otthon maradó aktív apákat illetően?
- Hogyan jelenik meg az apa érzelmi nevelésre való képessége, az ezzel kapcsolatos kompetencia hiányától való félelme, mint a gyermekgondozásban való aktív apai részvételt gátló tényező?
- Hogyan jelenik meg az intenzív anyaság jelensége, mint a kisgyermek otthoni gondozásában való aktív apai részvételt gátló tényező?

- Milyen apai mintázatok figyelhetők meg a kisgyermeket nevelő apák körében?
- Hogyan befolyásolja az apákkal kapcsolatos attitűdöket a származási családban megvalósult apai mintázat?

10.3. A kutatás módszertana

A kutatás empirikus alapját 10 félig strukturált páros mélyinterjú alkotta, amelyeket olyan magyar házaspárokkal készítettem, akik legalább egy 3 évesnél fiatalabb saját gyermeket nevelnek és, amely családokban vagy az édesanya vagy az édesapa a kisgyermekükkel történő otthonmaradással egyidőben gyermekgondozási díjban (GYED) vagy gyermekgondozást segítő ellátásban (GYES) részesül. A páros interjú módszerét a gyermek otthoni gondozására irányuló közös, konszenzuális családi döntés, illetve a mérlegelés szempontjainak megismerése indokolta.

Valamennyi beszélgetés egy rövid, a családra vonatkozó szociodemográfiai kérdéssor felvételével kezdődött a család komplex helyzetének, a házaspárok kisgyermekneveléssel kapcsolatos közös családi döntésének elemzése érdekében. Az interjúalanyokat a felvételt megelőzően tájékoztattam a kutatás témáját és menetét illetően, továbbá az anonimitásukat biztosító feltételekről, illetve a kutatásban való részvételük önkéntességéről.

A félig strukturált interjú módszerét alkalmazva az interjúalanyokról átfogó kép kapható. Ez a módszer szabadabb keretet biztosíthat a beszélgetésekhez, ezáltal a kérdezettek jobban kifejtethetik az általuk fontosnak tartott témákat. Emellett az interjúzás módszerének alkalmazása különösen jól illeszkedik társadalmi életünk alapvetően performatív és elbeszélte jellegéhez (Denzin-Lincoln 2003²⁸ idézi Takács 2017: 110).

10.4. Mintavétel

A kutatás empirikus alapját képező 10 félig strukturált páros mélyinterjú felvételére 2023. január 7-e és február 24-e közötti időszakban került sor egy esetben személyes részvétellel, 9 esetben online platformon keresztül. Az interjúalanyok rekrutálása a 2022. november 1-je és 2022.

²⁸ Denzin, N. K. - Lincoln, Y. (2003): Introduction: Revolutions, Ruptures, and Rifts in Interpretive Inquiry. In Denzin, N. K. - Lincoln, Y. (eds.): *Turning Points in Qualitative Research: Tying Knots in a Handkerchief*. Walnut Creek, CA: AltaMira Press, 1-15.

december 22-e közötti időszakban történt.

Az interjúkról - a résztvevők tájékozott beleegyezésével - hangfelvétel készült, amelyek szó szerinti átírata képezte az elemzés alapját. Az interjúk hanganyagainak szó szerinti átírása az Alrite beszédfelismerő szoftver segítségével történt meg, amelynek ellenőrzését követően az interjúkat az eredeti kutatási kérdések operacionalizációjából kiinduló kódlista alapján, deduktív módon kódoltam az Excel programban.

Az interjúalanyokat nem valószínűségi mintavételként kényelmi mintavétel, azaz az egyszerűen elérhető alanyokra hagyatkozó mintavétel alapján rekrutáltam, ennek során a személyes kapcsolatháló szolgált kiindulópontként. Ugyan a tervezett módszertan és mintavétel alapján reprezentativitásra, diverzitás biztosítására nem törekedhettem, a nemi szerepekkel, aktív apasággal kapcsolatos téma iránti érdeklődés, az interjúkban való részvételi hajlandóság, továbbá az online platform elérhetősége olyan torzítást eredményezett, amely 2 interjúalany kivételével kizárólag magas társadalmi státuszú, diplomás, fehérgalléros munkát végző szülők kutatásba való bevonását eredményezte. Ebből következően a kutatás korlátozottsága okán az eredmények nem általánosíthatóak.

Kvalitatív kutatásról lévén szó az elemzés és értelmezés szubjektivitása és kontextusfüggősége miatt megállapítható, hogy jelen kutatás nem megbízható kutatásként értékelhető.

Figyelemmel arra, hogy az interjúk kutatás célja a vizsgálandó jelenség minél pontosabb és mélyebb feltárása és megértése, ezért jelen vizsgálódásom érvényes kutatásként értékelhető.

Tekintve, hogy a szellemi munkát végzők számára a videokonferencia-platfomok nem ismeretlenek, ezért az online interjúzás hátrányaival nem kellett számolni, a személyes látogatás élményéhez hasonló tapasztalatok kerültek felszínre, néhány esetben a kisgyermekkel együtt, családi kontextusban folyt a beszélgetés. Egyes visszajelzések alapján hasznosnak tekintették a beszélgetést annak okán, hogy együtt tekinthették át összegző jelleggel a családi döntésüket megalapozó szempontokat, kifejthették véleményüket a szülői szerepekről és megismerhették a társuk vélekedését a szülőségről, a nehézségekről, a pozitív élményekről, volt olyan pár, aki terápiás beszélgetésként tekintett az interjúra.

Az interjúk átlagos időtartama 47 perc, a legrövidebb 30, a leghosszabb 59 percet vett igénybe. Az interjúkra jellemzően a gyermek napirendjéhez igazodóan, a gyermek aktív időszakán kívüli időben, például a délutáni alvásidőben vagy az esti lefekvést követően került sor. Egyes

interjúalanyokkal többszöri egyeztetés vált szükségessé a beszélgetés időpontjának kitűzését megelőzően annak érdekében, hogy az a szoros családi napirendbe beilleszthető legyen, mindez jól szemlélteti a kisgyermekes családok időszegénységét.

11. Elemzés

Az elsődleges kutatási kérdés arra irányult, hogy miért olyan kevés édesapa vett részt a kisgyermekek otthoni gondozásában, amire a válasz akként fogalmazható meg, hogy az egalitárius családi szerepfelfogásban az aktív apai bevonódás mellett a kisgyermekek otthoni gondozását illetően továbbra is a részben hagyományos, konzervatív családmóddal él azzal, hogy az édesanyák ebben az életszakaszban az intenzív, alapvető anyasággal kapcsolatos élményről nem kívánnak lemondani.

11.1. Szociodemográfia

A szociodemográfiai adatok összesítése alapján megállapítható, hogy az édesanyák átlagéletkora 33, 5 év, a legfiatalabb édesanya 24, a legidősebb 40 éves, az édesapák átlagéletkora 36 év, a legfiatalabb életkorú édesapa 31 éves, a legidősebb édesapa a 40. életévében jár. A gyermekek száma családonként 1 és 3 közé esik, 2-2 házaspár nevel 3, illetve 2 gyermeket, 6 házaspár esetében 1 gyermek nevelkedik a családban. A gyerekek életkora 11 hónap és 7 év közöttre tehető.

8 házaspár esetében mindkét szülő felsőfokú iskolai végzettséggel rendelkezik, 2 házaspár tekintetében csak az egyik szülő rendelkezik egyetemi vagy főiskolai diplomával, a társuk pedig felsőoktatási tanulmányokat folytat. Valamennyi megkérdezett szellemi munkát végez és foglalkoztatási jogviszonyban áll.

4 házaspár Budapesten, 5 házaspár fővárosi agglomerációs településen rendelkezik lakóhellyel, 1 házaspár vidéken él és dolgozik.

11.2. A kisgyermek otthoni gondozásában való apai vagy anyai részvételt preferáló elhatározás mögött húzódó konszenzuális döntés

Egy házaspár kivételével valamennyi család esetében az anya veszi igénybe a gyermek életkorának megfelelő gyermekgondozási díjat (GYED) vagy a gyermekgondozást segítő ellátást (GYES), egy esetben az apa a névleges igénybevevő, ellátásban részesülő, de valamennyi esetben az anya a tényleges gondozó. A gyermek otthoni gondozásában való részvételtől szóló elhatározást jellemzően nem előzte meg egy kimondott családi döntés azzal kapcsolatban, hogy ki marad otthon.

„Nem beszélünk erről sosem.” (1 gyermekes édesanya)

„Így volt természetes.” (1 gyermekes édesanya)

„Így van kitalálva a természet.” (1 gyermekes édesanya)

„Fel sem merült.” (1 gyermekes édesanya)

A gyermek otthoni gondozásában való részvételtől való családi döntés hátterét tekintve egységes kép rajzolódik ki, e kérdés mögött elsődlegesen az az anyai elgondolás áll, hogy az édesanyák nem tudták volna másképpen elképzelni ezt az élethelyzetet, élvezik az anyaságot, az új anyai szerepet, a gyermekgondozással kapcsolatos élethelyzetet, amire nagyon vágytak. Ezen anyai narratívákban tetten érhető az úgynevezett kapuőr-effektus, amely kedvezőtlenül hathat az aktív apai bevonódásra, a férfiak otthoni munkában való részvételére.

A megkérdezett édesanyák az erős anyai kötődés miatt nem tudnának, nem kívánnak lemondani erről az időszakról, még abban az esetben sem, ha a fizetett munkáért járó keresetük a férjük jövedelméhez hasonló lenne, nem vágnak vissza a munkába, nem kötődnek a munkájukhoz érzelmileg, vagyis az interjúalanyoknál nem tapasztalható erős karrierambíció.

„Nem érzem úgy, hogy beszűkülnék.” (3 gyermekes édesanya)

„Nem vagyok karrierista típus.” (1 gyermekes édesanya)

„Természetes, hogy ha én hordom ki a kisbabát, akkor én maradok vele otthon.” (2 gyermekes édesanya)

Valamennyi interjúalany fizetett munkavégzéssel járó foglalkoztatási jogviszonyban állt a

gyermek megszületését megelőző időszakban. Azok a megkérdezettek, akik utaltak a háztartáson belüli egymáshoz viszonyított bevételi erőforrásaikra, minden esetben alacsonyabb női munkabérről számoltak be.

A többgyermekes családok esetében az anyai otthonlét praktikus okairól is beszámoltak az interjúalanyok, nevezetesen arról, hogy a kistestvérek érkezésére való felkészülés miatt az anyák nem tervezték a munkaerőpiacra történő visszalépésüket a gyermekek megszületése között, még ha ez anyagi áldozattal is együtt járó döntést eredményezett. Néhány esetben hivatkoznak csak a szülők az otthonmaradással kapcsolatos döntést érintően az anyagi megfontolásra abban a tekintetben, hogy az édesapák jelentősen kedvezőbb jövedelme miatt sem merült fel az a megoldás, hogy az édesapa a fizetett munkavégzését átmenetileg felfüggesztve válassza a kisgyermek otthoni gondozását megvalósító élethelyzetet. Ehhez kapcsolódóan inkább a gyermekek életében való aktív részvétel, a gyermekkel együtt töltött minőségi idő iránti igény fogalmazódik meg értékként az édesapák részéről, amely nagyfokú tudatossággal jár együtt.

Az egyik édesapa arról számolt be, hogy komoly anyagi áldozatot vállalt a család az apa munkahelyváltással kapcsolatos döntésével annak érdekében, hogy a munkahelyétől távol, otthonról lássa el a munkáját és több időt töltsön a családdal. Ez az elgondolás szintén a gyermekkel töltött mennyiségi és minőségi idő iránti értéként értékelhető.

Ahogy arra utaltam, valamennyi esetben az anya az elsődleges gondozó, egy esetben sem választotta az apa a kisgyermek otthoni gondozásával, a fizetett munkavégzés átmeneti szüneteltetésével együtt járó élethelyzetet. Az interjúkban azonban arra kértem a házaspárokat, hogy értékeljék azon kapcsolatrendszerükben lévő édesapákat, akik a kisgyermekük otthoni gondozását aktívan ellátják. Az interjúban résztvevő 10 házaspár közül 6 pár ismeretségi körében lelhető fel olyan édesapa, aki az elsődleges gyermekgondozó. Ezen otthon maradó édesapák megítélését érintően a megkérdezett interjúalanyok arról számoltak be, hogy alapvetően az adott jövedelmi kontextusban vagy az édesanya hivatásgyakorlásának fontosságával összefüggésben, de nem a gyermekről való gondoskodás iránti vágy okán értelmezhető egy olyan élethelyzet, amikor az édesapa a fizetett munkavégzést átmenetileg felfüggesztve tölti be az elsődleges gondozói szerepet.

„ott kényszerhelyzet volt, anya magas beosztásban dolgozott” (1 gyermekes édesapa)

„csak akkor tudjuk elképzelni, ha anya karrierista és/vagy apa rosszul keres azzal, hogy ez tönkreteszi a férfi önbecsülését” (2 gyermekes édesapa)

„kényszermegoldás volt munkahely megszűnése miatt”. (1 gyermekes édesapa)

„az apa kiégett a munkában, ezért maradt otthon” (1 gyermekes édesapa)

A kutatásban résztvevő házaspárok kapcsolatrendszerében lévő, az otthoni gyermekgondozást ténylegesen ellátó apák megítélése a megkérdezett szülők (jellemzően az édesapák) konzervatív családmodell elképzelését interpretálja. Az aktív apai gyermekgondozással kapcsolatos családi döntéseket értékelő szülői beszámolók jól illeszthetők a munka-magánélet egyensúlya szempontjából létrehozott családi minta egyik, az úgynevezett apamegoldás-típusát jelentő élethelyzetbe. Ezen családi mintába olyan családok érthetők, ahol az otthon maradó apa elsősorban az apa munka-magánélet konfliktusára jelentett megoldást, ezen apai döntések motivációs hátterében a karrierpihenőre való igény, kezdődő munkahelyi kiegészítés állhat (Sztáray - Drjenovszky 2021).

11.3. A kisgyermek otthoni gondozásában való aktív apai részvételt gátló tényezők

A kisgyermek otthoni gondozásában való részvételre vonatkozó döntést érintően egyfelől megjelenik az apák gyermekgondozással kapcsolatos kompetenciájának hiánya vagy az attól való félelem, illetve a bizonytalanság élménye. Több édesapa számolt be arról, hogy a gyermek születését követő kezdeti időszakban még nem alakult ki az apaszerepe, nem tudott mit kezdeni a gyermekkel, nem tartja magát elég türelmesnek, nem érzi magáénak a feladatot a szoptatás, táplálás miatti kapcsolódás hiánya okán. Ezen apai narratívák elsődlegesen a férfi kompetencia alacsonyabb szintjéhez kapcsolhatók. Ennek okaként az jelölhető meg, hogy a megkérdezett apák jellemzően a gyermekek önállóbbá válásától kezdve élvezik a gyermeknevelést, a gyermekkel való beszélgetés, játék népszerűbb tevékenységnek minősül a férfiak körében. Ez a jelenség azzal az apai érzéssel magyarázható, hogy ezen gyermeki fejlődési szakaszt megelőzően az anyákhoz képest a férfiak kevésbé érzik magukat kompetensnek (Petényi 2013).

„Amíg nem értelmes annyira, hogy beszélgetni tudjak vele, meg úgy értelmes játékot játszani, addig csak unatkozom és feszengek.” (2 gyermekes édesapa)

„az apa nincs erre berendezkedve mentálisan” (3 gyermekes édesapa)

„ez nem férfinak való” (2 gyermekes édesapa)

„így szocializálódtunk” (1 gyermekes édesapa)

„a gyereknek az anya mellett a helye” (2 gyermekes édesapa)

„életszerűtlen lenne egy fordított felállás” (1 gyermekes édesapa)

„nehezen tudtam kapcsolódni így a gyerkőchöz, mert hogy ilyen kis magatehetetlen, egy ilyen minimál reakcióval, később alakul, reagál a baba és már lehet vele játszani” (1 gyermekes édesapa)

„apa kimerülne, ha egész nap ő lenne a gyermekkel otthon, nincs hozzá idegrendszer” (2 gyermekes édesapa)

Az édesapák kisgyermekgondozással kapcsolatos félelem, bizonytalanság vagy kompetenciahiány élményére, mint az aktív apai részvételt gátló tényezőre utal az egyik édesanya beszámolója is.

„Én tudom annak a monotonitását inkább vállalni, hogy milyen egy gyerekkel otthon lenni. Tehát, hogy én ezt szeretem is, meg jobban is bírom, tehát, hogy hosszú távon jobban bírom” (1 gyermekes édesanya)

Ezzel összefüggésben kerestem a választ arra, hogy az édesapák a kisgyermek mely tevékenységében vesznek inkább részt. Az előzetes várakozással összhangban az édesapák arról számoltak be, hogy jellemzően a gyermek szabadidős, szabadtéri, aktívabb játékaival (pl. birkózás, dobálás, kockaépítés, kalandozás), továbbá az összehangolódást segítő szórakoztatással összefüggő tevékenységeket (pl. meseolvasás, diafilmezés) preferálják. Néhány esetben a szülők a kisgyermek esti fürdetésének, a meseolvasásnak a praktikus okairól vallottak, eszerint ezen édesapák által végzett tevékenységek az édesanyák „tehermentesítését” szolgálják.

„ha apa este altat, addig elpakolok” (1 gyermekes édesanya)

A kisgyermek gondozásával összefüggő nemi szerepeket illetően a szülők jellemzően arról számoltak be, hogy a szoptatáson kívül nem az apák és anyák közötti különbség a mérvadó a feladatellátásban, hanem inkább a személyiség, a gyermekhez való kapcsolódás képessége, a kialakult gyakorlat, rutin.

A pandémia következtében lehetővé vált otthoni munkavégzés pozitív hozadékaként említi néhány pár a gyermekek életébe való aktívabb apai bevonódást, az anyák helyettesítését. Mindez jól szemlélteti az interjúalanyok egalitárius családmódellet feltételező elképzeléseit.

Amennyiben azonban ezen válaszokat az édesanyák előzőekben ismertetett, a kisgyermekkel való otthonmaradás kérdését érintő intenzív anyasággal kapcsolatos élményeivel, vágyaival vetjük össze, akkor az látható, hogy a kisgyermekgondozással kapcsolatos egalitárius nemi szerepfelfogás nem az otthonmaradás kérdésére vonatkozik elsősorban, hanem az együtt töltött szabadidős tevékenységekre, feladatmegosztásra.

„Nem apa-anya különbség, hanem személyiség szempontú a különbség.” (2 gyermekes édesanya)

„alapvetően a szocializáció, személyiség kérdése” (1 gyermekes édesapa)

„szerintem nem attól függ, hogy anya-e vagy apa-e, hanem ez személyiség, illetve a gyerekhez való érzék, türelem kérdése, affinitás kérdése” (1 gyermekes édesapa)

„nem anya, meg apa között tennék különbséget, hanem módszerekben” (3 gyermekes édesanya)

Egalitárius nemi, illetve szülői szerepfelfogással és családmódellet kapcsolatos attitűdök jellemzik a szülői beszámolókat a gyermekgondozással kapcsolatos negatív élmények, a közös felelősségérzet, közös gondozás tekintetében is. Több édesanya és édesapa számolt be arról, hogy a kezdeti kialvatlanság, fáradtság miatt nehezen élték meg a kezdeti időszakot, az édesapa is ugyanúgy kivette a részét az éjszakai visszaaltatásban, megnyugtatóban.

„A nem alvás, a nagyobbik hisztije, az olyan idegrendszeri legyengülést ad, hogy a kapcsolatot eléggé megedzi, főleg azoknál, akiknél nem kaktusz a gyerek, nekünk egy kicsit ilyen survivor-ös.” (2 gyermekes édesapa)

A kisgyermekek otthoni gondozásáról szóló családi döntést érintő társadalmi elvárásról jellemzően nem számolnak be a szülők, az elsődleges anyai gondoskodással összefüggésben egy édesanya vallott arról, hogy magára nézve érez társadalmi elvárást az otthonmaradás kérdésében. A származási család tradicionális családfelfogására utalva, illetve a keresztény szemléletű nemi

szerepfelfogást érintően számoltak be a szülők arról, hogy nehezen elképzelhető az az élethelyzet, amikor az édesapa az elsődleges gondozó. Ezek az interpretációk beilleszthetők abba a kutatásba (Petényi 2013), amelyben egyes otthon maradó apák arról számoltak be, hogy gyakran kerültek olyan helyzetbe, amikor a család környezetében élők furcsállták az otthon maradó apák családi helyzetét, tekintve, hogy Magyarországon még nem elterjedt jelenségről van szó. Ebben a kutatásban még az a társadalmi narratíva is tetten érhető, amely szerint az otthon maradó apák családját érintő attitűd akképpen nyilvánul meg, hogy az anya munkába való visszatérését negatívan értékeli a környezete annak okán, hogy azt a gyermekével való maradás helyett választotta a nő.

„a nagymama biztosan szóvá tette volna, nem állta volna meg cüccögés nélkül, ha apa marad otthon”

"mi egy keresztény háttérből jövünk, és azért ott végképp talán ez a mintázat van meg, hogy az anya ott marad otthon"

Vizsgáltam, hogy a megkérdezett anyák, mint elsődleges gondozók egyéb elfoglaltsága esetén az apák hogyan veszik át átmenetileg az elsődleges gyermekgondozói feladataikat. Tekintve, hogy nem az édesapák az elsődleges gondozói a gyermekeknek, ezért az édesanyák csak gondos előkészület után kívánnak az otthonukon kívüli egyéb elfoglaltságaikról gondoskodni, a gyermekek alacsony életkora miatt azonban még nem jellemző olyan élethelyzet, amelyben az anyák hosszabb időt töltenének távol a gyermekeiktől. Ezen interpretációkban is tetten érhető a kapuőr-effektus, amely az édesanyák otthoni feladataiból való leadás nehézségére utal, ezzel azonban megkérdőjeleződik, leértékelődik a férfiak otthoni munkája.

„hogya tudom, hogy nem leszek otthon, akkor előkészítem a dolgokat, hogy jó érzés legyen nekik együtt lenni, vagy egyszerűen csak beavatom a napi szintű játékaikba, szerintem a nőn is múlik, hogy mekkora bizalmat ad a férjének.” (2 gyermekes édesanya)

Az egyik édesapa az elsődleges gondozói gyakorlatlanságára utalva előzetes kétségeit fogalmazta meg az anya távolmaradásának időszakát illetően.

„rettegtem, hogy elalszom, de nem, átálltam ilyen anyaiüzemmódra, és akkor két napig elvoltam a gyerekekkel.” (2 gyermekes édesapa)

11.4. A gyermekvállalás hatása a családi munkamegosztásra

E kérdést vizsgálva jellemzően - a legújabb kutatási eredményekbe (ld. Kohorsz'18) nem beilleszthetően - az rajzolódott ki, hogy a megkérdezett szülők otthoni munkamegosztása nem billen el az elsődleges gondozói, jelen esetben az édesanyai feladatvállalás túlsúlya felé. A gyermekvállalást megelőző időszakban közösön végzett háztartási feladatok száma jellemzően az időszegénység miatt csökken, azonban ez nem feltétlenül jár együtt az apai feladatellátás csökkenésével és anyák által végzett többletfeladattal. Egyes családokban az apai feladatellátás növekszik (például mosás, mosogatás terén), más esetekben az egalitárius családmodell elgondolásával egyezően aszerint oszlanak meg a feladatok, hogy éppen melyik szülőnek van nagyobb igénye a szabadidőre, olykor az apa tudatosan, nagyobb mértékben veszi ki a részét a feladatellátásból az anya tehermentesítése céljából.

Néhány esetben azonban az édesanyák interpretációi utalnak arra, hogy mivel ők több időt töltenek a közös otthonukban, ezért a feladatok zömét rutinszerűen elvégzik, de a szemlélet ezen esetekben is az egyenlő részvállalást, az egymásra figyelést, egymás mentesítését állítja középpontba. Ezen anyai narratívák szervesen kapcsolódnak a relatív erőforrások elméletéhez, amely szerint azok az egyének végeznek otthon kevesebb házimunkát, akik egyéb nagyértékű erőforrásokat visznek a kapcsolatba, például jobban keresnek (Blaskó 2006). Mindez pedig ahhoz az elgondoláshoz vezet, hogy aki otthon marad a gyermekkel, az végezze az otthoni teendők jelentősebb részét. Ezen anyai interpretációk úgy értelmezhetők továbbá, hogy a kisgyermekes szülők otthoni munkamegosztása ugyan elbillen az anyai többletfeladat-vállalás felé, de ennek a percepciója más, ugyanis természetesnek veszik az anyák és az apák is, hogy napközben ők csinálnak mindent, mindez pedig a "time availability modellhez kapcsolódik, amely modell a klasszikus családi mikroökonómiai megközelítés (Becker 1981) átdolgozása, eszerint a háztartások racionális megfontolások alapján osztják meg egymás között a háztartási feladatokat, a munkamegosztás pedig akkor a leghatékonyabb, ha a háztartás egyik tagja a fizetett munkára összpontosítja az energiáját, míg a másik tag a házimunkára koncentrál. Mindebből pedig az következik, hogy, aki kevésbé aktív a fizetett munkában, több időt tölt a házimunkával, beleértve a gyermekgondozással kapcsolatos feladatokat is. A család racionális viselkedése alapján a férfi biztosítja a család anyagi stabilitását, míg a nő megteremti annak érzelmi biztonságát, mindez a családon belüli hagyományos munkamegosztásnak felel meg (Sztáray - Drjenovszky 2023).

11.5. Apaszerepek

A megkérdezett apák válaszaiból arra következtethetünk, hogy a fő kenyérkereső férfi normájának elterjedtsége továbbra is erősen tetten érhető jelenség. A kenyérkereső apaszereppel azonosítható „hagyományos” apakép annyiban jelenik meg a kutatásban résztvevő apák beszámolóiban, hogy egyik legfontosabb feladatuknak a család biztonságának megteremtését jelölték meg, azonban a „család fő döntéshozója” szerep, ezzel összefüggésben pedig a családon belüli „hatalmi” pozíciót megtestesítő apapozíció nem figyelhető meg.

„az apa a családfő, a vezető (keresztény bibliai háttérből), a férfi öntudatomnak jólesik, hogy én vagyok a főkereső.” (1 gyermekes édesapa)

„biztonságos stabil háttér, alapok, egzisztencia biztosítása” (1 gyermekes édesapa)

„az apa feladata a családfenntartás, hatalmas felelősség, hatalmas stressz” (2 gyermekes édesapa)

Az apai narratívákban a részben hagyományos apaképpel együtt jár az egalitárius modell jegyeit viselő modern férfi apaképe is, amely elgondolásból szükségszerűen következik az, hogy mindkét nem egyenlő mértékben vegyen részt az otthoni munkában, képes legyen a gyermeknevelés feladatainak ellátására, és új típusú apákként aktívan vegyenek részt a gyermekgondozásban, a házastársuk támogatásában.

„Az apa feladata, hogy el tudja látni valamennyi gyermekgondozással kapcsolatos feladatot.” (3 gyermekes édesapa)

„Az apa feladata az anya érzelmi támogatása, megnyugtatója, apa legyen a háttérország.” (1 gyermekes édesapa)

Az édesanyák szemszögéből az apaszerep nem elsődlegesen a hagyományos, kenyérkereső apapozíciónak felel meg, hanem az új típusú, a gyermeke(i) és a család életében aktívan résztvevő apákkal hozzák összefüggésbe. Emellett fontos az édesanyák számára az apák érzelmi támogatói szerepe, megjelenik továbbá a társ, mint apasággal kapcsolatos attitűd.

„az apa feladata az apai erő jelenléte, biztonságérzet a gyerekeknek, hogy apa mindent megold,

mindent megszerel, a nyugalmat jelenti” (3 gyermekes édesanya)

„az apa a nap üde színfoltja, este, amikor apa hazaér, a gyerek és ő is kiverül, addigra már teljesen lemerültek az akkumulátorok, az idegeim, azok szétpattantak, és teljesen rotyyon vagyok” (1 gyermekes édesanya)

„az apa legyen megtartó, racionális támasz, aktívan részt vegyen a gyermek életében, hogy tudjon a gyermekről, ne csak hétvégi apuka legye” (1 gyermekes édesanya)

„nagyon fontosnak tartom, hogy én ne pusztuljak bele az anyaságba, újra egy kisimult anyuka lehessen, nagyon jó, hogyha személyes kapcsolata van a gyerekeknek az apával és apa nem egy ilyen robot, aki végrehajtja anyja utasítását” (2 gyermekes édesanya)

„Én úgy gondolok az apára, hogy én nem magamnak szültem gyermeket, hanem ketten neveljük, fontos az, hogy hazajöjjön a családhoz.” (2 gyermekes édesanya)

Vizsgáltam továbbá, hogy a megkérdezettek édesapák hogyan vallanak a saját édesapjuk családban betöltött szerepéről, illetve ez hogyan hat a jelenleg kialakult apaszerepükre. Szinte egyöntetűen arról számoltak be az édesapák, hogy más apaszerepet kívánnak betölteni, mint, amelyet a származási családjukban tapasztaltak. Ennek okaként a nemi szerepekkel, a szülői szerepekkel kapcsolatos tudatos változást, a szülőséggel kapcsolatos többletinformációk meglétét, az azokhoz való hozzáférés lehetőségét, az érzelmileg nem elérhető, nem bevonódó apaszerep kijavítására irányuló vágyukat, továbbá a megváltozott gazdasági és társadalmi környezetet jelölték meg.

„legyél az az apa, akire szükséged lett volna gyerekkorodban” (2 gyermekes édesapa)

"ha a mi apáink, meg öregapáink látnák azt, hogy mi itt pelenkázunk, meg minden, fognák a fejüket." (2 gyermekes édesapa)

„totálisan más, sok szülő beleesik ebbe a hibába, hogy az ő meg nem valósult álmait szeretné rátolni a gyerekére és én ezt a példát nem szeretné továbbvinni” (1 gyermekes édesapa)

„én minden olyat láttam, amit nem akarok” (1 gyermekes édesapa)

11.6. Összegzés

Az elsődleges kutatási kérdésre - amely arra irányult, hogy a fizetett munkavégzést átmenetileg szüneteltetve miért olyan kevés édesapa vállalja a kisgyermek otthoni gondozását - adható válasz egyfelől akképpen fogalmazható meg, hogy a gyermek otthoni gondozásában való részvételről szóló elhatározást jellemzően nem előzte meg egy kimondott családi döntés azzal kapcsolatban, hogy ki marad otthon elsődleges gondozóként (valamennyi esetben az édesanya a kisgyermekkel otthon maradó szülő). Másfelől pedig azzal magyarázható, hogy a fő kenyérkereső férfi normájának elterjedtsége továbbra is erősen tetten érhető jelenség. A kenyérkereső apaszereppel azonosítható „hagyományos” apakép annyiban jelent meg a kutatásban résztvevő apák beszámolóiban, hogy egyik legfontosabb feladatuknak a család biztonságának megteremtését jelölték meg, azonban a „család fő döntéshozója” szerep, ezzel összefüggésben pedig a családon belüli „hatalmi” pozíciót megtestesítő apapozíció nem volt megfigyelhető.

Az apai narratívákban megjelenő egalitárius családi szerepfelfogásban az aktív apai bevonódás mellett a kisgyermek otthoni gondozását illetően továbbra is a részben hagyományos, konzervatív családmodell él, amellyel az édesanyák azon elgondolása párosul, amely szerint a kisgyermekgondozással kapcsolatos életútjukban az intenzív, alapvető anyasággal kapcsolatos élményről nem kívánnak lemondani. A gyermek otthoni gondozásában való részvételről való családi döntés hátterét tekintve egységes kép rajzolódott ki, az édesanyák nem tudták volna másképpen elképzelni ezt az élethelyzetet, élvezik az anyaságot, az új anyai szerepet, a gyermekgondozással kapcsolatos élethelyzetet, amire nagyon vágytak. Ezen anyai narratívákban tetten érhető az úgynevezett kapuőr-effektus, amely kedvezőtlenül hathat az aktív apai bevonódásra, a férfiak otthoni munkában való részvételére.

Az interjúban résztvevő szülők kapcsolatrendszerében álló, otthon maradó édesapák megítélését érintően a megkérdezett interjúalanyok arról számoltak be, hogy alapvetően az adott jövedelmi kontextusban vagy az édesanya hivatásgyakorlásának fontosságával összefüggésben, de nem a gyermekről való gondoskodás iránti vágy okán értelmezhető egy olyan élethelyzet, amikor az édesapa a fizetett munkavégzést átmenetileg felfüggesztve tölti be az elsődleges gondozói szerepet. A kutatásban résztvevő házaspárok kapcsolatrendszerében lévő, az otthoni gyermekgondozást ténylegesen ellátó apák megítélése a megkérdezett szülők (jellemzően az édesapák) konzervatív családmodell elképzelését interpretálja. Az aktív apai gyermekgondozással kapcsolatos családi döntéseket értékelő szülői beszámolók jól illeszthetők a munka-magánélet egyensúlya szempontjából létrehozott családi minta egyik, az úgynevezett

apamegoldás-típusát jelentő élethelyzetbe.

A kisgyermek otthoni gondozásában való részvételre vonatkozó döntést érintően egyfelől megjelenik az apák gyermekgondozással kapcsolatos kompetenciájának hiánya vagy az attól való félelem, illetve a bizonytalanság élménye.

Az eredményekből arra következtethetünk, hogy a kisgyermekgondozással kapcsolatos egalitárius nemi szerepfelfogás nem az otthonmaradás kérdésére vonatkozik elsősorban, hanem az együtt töltött szabadidős tevékenységekre, feladatmegosztásra.

A gyermekvállalás otthoni munkamegosztásra gyakorolt hatását vizsgáló kérdéssel összefüggésben az rajzolódott ki, hogy a megkérdezett szülők otthoni munkamegosztása nem billen el az elsődleges gondozói, jelen esetben az édesanyai feladatvállalás túlsúlya felé. A gyermekvállalást megelőző időszakban közösen végzett háztartási feladatok száma jellemzően az időszegénység miatt csökken, azonban ez nem feltétlenül jár együtt az apai feladatellátás csökkenésével és anyák által végzett többletfeladattal.

Az apai narratívákban a részben hagyományos apaképpel együtt jár az egalitárius modell jegyeit viselő modern férfi apaképe is, amely elgondolásból szükségszerűen következik az, hogy mindkét nem egyenlő mértékben vegyen részt az otthoni munkában, képes legyen a gyermeknevelés feladatainak ellátására, és új típusú apákként aktívan vegyenek részt a gyermekgondozásban, a házastársuk támogatásában.

Az édesanyák szemszögéből az apaszerep nem elsődlegesen a hagyományos, kenyérkereső apapozíciónak felel meg, hanem az új típusú, a gyermeke(i) és a család életében aktívan résztvevő apákkal hozzák összefüggésbe.

Mindebből az következik, hogy az elsődleges gondozói szerep édesapák általi vállalása nem tekinthető reális elgondolásnak az apák otthonmaradását legitimáló jogi szabályozás ellenére sem. Az egalitárius családmodellbe illeszthető aktívan gondoskodó apakép kiteljesedésére a munka-magánélet egyensúlyát kedvezőbben alakító, az általános munkarendtől eltérő munkaerőpiaci intézkedéseket lehetővé tévő jogalkotás is megoldási alternatívaként szolgálhatna, vagyis a részmunkaidős foglalkoztatás nem kizárólag a kisgyermeket nevelő édesanyákra vonatkoztatva tematizálódhatna, hanem az édesapákra is.

Az apasággal kapcsolatos attitűdben erősen tetten érhető a modern, az aktívan törődő apaminta

hiánya is, a megkérdezett édesapák egyértelműen más apaszerepet kívánnak betölteni, mint, amit a származási családjukban tapasztaltak, mindez nagyfokú tudatosságra és az egalitárius szülői szerepek támogatására irányuló igényre vall.

Szükségnek tartom egy további kutatásban az apasággal kapcsolatos attitűdök vizsgálatát a családi élettel kapcsolatos társadalmi elvárások tükrében, kitérve arra, hogy az édesapák otthonmaradását gátolja-e a munkahelyi szervezeti kultúra. A kutatás további irányaként fogalmazható meg a tradicionális-egalitárius szerepfelfogás és megvalósulás nagyobb mintájú vizsgálata, a munka-magánélet egyensúlyának családra gyakorolt hatásának tanulmányozása.

Irodalomjegyzék

- Adamik Mária (1997): How Can Hungárián Women Lose What They Have Never? In Feischmidt M. - Magyar-Vincze E. - Zentai V. (szerk.) Women and Men in East European Transition. Cluj - Napoca: Editure DóFundatiei Pentru Studii Europene, 42- 61.
- Andrek Andrea (2019): A szülő-magzat kötődést befolyásoló tényezők vizsgálata párkapcsolati és intergenerációs kapcsolati jellemzők figyelembevételével. PhD Disszertáció ELTE PPK Pszichológiai Doktori Iskola Magatartáspszichológiai Program, 2019. Budapest
- BBC 2022. (<https://www.bbc.com/worklife/article/20220406-women-breadwinners-why-high-earners-compensate-at-home>, letöltés időpontja: 2022.11.12.)
- Bencsik Andrea - Juhász Tímea (2012): men on Parental Leave in Hungary. Az előadás elhangzott: 7th International Scientific Conference „Business and Management 2012”, 2012. május 10-11., Vilnius.
- Blaskó Zsuzsa (2006): Nők és férfiak - Kereső munka, házimunka. A „család” tematikájú ISSP 2002-es adatfelvétel elemzése. Budapest: KSH Népeségtudományi Kutató Intézetének Kutatási Jelentései 82.
- CiztizenGO (<https://citizengo.org/hu/node/209329>, letöltés időpontja: 2022.11.23.)
- Drjenovszky Zsófia - Sztárayné Kézdy Éva (2020) Apák a munkaerőpiacon kívül. *Munkaügyi szemle*, 2020/december 1-4.
- Drjenovszky Zsófia - Sztáray Kézdy Éva (2021): Kisgyermekes szülők a munkaerőpiacon: Otthonlévő apák - Dolgozó anyák (I. rész), Otthonlévő apák tapasztalatai, *Új munkaügyi Szemle* II. évfolyam/4. sz. 31 -42.
- Drjenovszky Zsófia - Sztáray Kézdy Éva (2023): The Distribution of Unpaid Domestic Work in Hungarian Stay-at-Home Father—Working-Mother Soc. Sci. **2023**, 12(3), 116 (<https://doi.org/10.3390/socsci12030116>)
- Fodor É. - Gregor A. - Koltai J. - Kovács E. (2021) The impact of COVID-19 on the gender division of childcare work in Hungary. *European Societies*, 23(sup1), S95-S110
- Geambasu, R., Gergely, O., Nagy, B., & Somogyi, N. (2022). Alapvető anyaság: Az anyai szerep felértékelődése középosztálybeli magyar nők körében az első Covid19-lezárások idején. *Socio.hu Társadalomtudományi Szemle*, 12(4), 4-29.
- Goldscheider, F. K. (2000): men, Children and the Future of the Family in the Third Millennium. *Futures*, 32 (6): 525-538.
- Gregor Anikó (2016): A nemi szerepekkel kapcsolatos attitűdök a 2000-es években Magyarországon. *Socio.hu Társadalomtudományi Szemle* 1. 89-111

- Harcsa István (2014): Családi kohézió: A szülők és a gyermekek társas együttléte a mindennapok világában. KSH Műhelytanulmányok 5. Budapest: Központi Statisztikai Hivatal
- Kapitány Balázs - Spéder Zsolt (2012): gyermekvállalás. In: Óri Péter - Spéder Zsolt (szerk.) (2012): Demográfiai portré. Jelentés a magyar népesség helyzetéről. Budapest: KSH Népességtudományi Intézet
- Koltai Luca (2010) Babázó apák. In Szikra D. (szerk.) *Családpolitikák változóiban*. Budapest: Szociálpolitikai és Munkaügyi Intézet. 68-78.
- Kohorsz'18 (https://www.kohorsz18.hu/eredmenyek/elozetes-eredmenyek/57-ki-vegzi-a-hazimunkat.html#_ftnref1, letöltés időpontja: 2023.02.22.)
- Kopp Mária - Kovács Mónika Erika (szerk.): A magyar népesség életminősége az ezredfordulón, Semmelweis Kiadó, Budapest, 2006.
- Kramer, K. Z. - Kelly, E. L. - McCulloch, J. B. (2015): Stay - at- home fathers. Definition and characteristics based on 34 years of CPS data, Journal of Family Issues, 36. 12. 1651-1673.
- KSH 2022. (20.2.1.56. A teljes munkaidőben alkalmazásban állók bruttó átlagkeresete a munkavállalók főbb demográfiai jellemzője szerint, negyedévente kumulált, https://www.ksh.hu/stadat_files/mun/hu/mun0151.html, letöltés időpontja: 2022.11.12.)
- KSH Családtámogatás 2021. (https://www.ksh.hu/stadat_files/szo/hu/szo0006.html, letöltés időpontja: 2022.11.20.)
- KSH Gyermekgondozási távollét 2018. (https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_evkozi/e_csalkot9_11_11.html, letöltés időpontja: 2022.11.20.)
- KSH Keresetek 2022. (<https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/gyor/ker/ker2208.html>, letöltés időpontja: 2023.01.28.)
- Lyn Craig - Killian Mullan (2011): How Mothers and Fathers Share Childcare: A Cross-National Time-Use Comparison, American Sociological Review , December 2011, Vol. 76, No. 6 (December 2011), pp. 834-861
- Makay Zsuzsanna - Spéder Zsolt (2018): Apaság: A férfiak gyermekvállalása és családi szerepei. In Monostori J. – Óri P. - Spéder Zs. (szerk.) *Demográfiai portré 2018: Jelentés a magyar népesség helyzetéről*. Budapest: KSH Népességtudományi Kutatóintézet. 65-82.

- McDonald, P. (2000): Gender Equity on Theories of Fertility Transition. *Population and Development Review*, 26 (3): 427-440.
- Murinkó Livia (2014): A nemi szerepekkel és a családdal kapcsolatos attitűdök európai kitekintésben: értékek és gyermekgondozás. *Szociológiai Szemle*, 24(1): 67-101.
- MSZSZ (<https://www.szeretlekmagyarorszag.hu/szempont/apaszabadsag-szegyen-hogy-a-magyar-kormany-csak-a-minimumot-vallalja>, letöltés időpontja: 2022.11.23.)
- Nagy Beáta (2014) Nemek forradalma? Közeledés a nemek helyzetében. *REPLIKA* (85-86). pp. 177-191 Nagy Beáta (2015) Az infokommunikációs technológiák használata és a női vezetők munka-magánélet egyensúlya. *TNTeF - Társadalmi Nemek Tudománya Interdiszciplináris eFolyóirat*, 5 (1). pp. 1-18.
 - Nagy Ildikó (2000): A családi kassza összetétele és a pénzkezelési szokások. In Kolosi T. - Tóth I. Gy. - Vukovich Gy. (szerk.) *Társadalmi riport 2000*. Budapest, TÁRKI 460-492.
- NEAK (http://www.neak.gov.hu/felso_menu/rolunk/kozerdeku_adatok/gazdalkodasi_adatok/statistikai_kiadvanyok, letöltés időpontja: 2022.11.25.)
- OECD 2022. (<https://stats.oecd.org/index.aspx?queryid=54757>, letöltés időpontja: 2022.11.12.)
- OECD Foglalkoztatás 2020. (<https://www.oecd.org/gender/Summary-Inception-Hu.pdf>, letöltés időpontja: 2022.11.20.)
- Petényi Sára (2013): Apák GYES-en - racionális döntés? In Bezsenyi T. - Demeter E. - Horzsa G. - Meixner B. - Petényi S. - Szekeres B. (szerk.) *Kötetlen*. Budapest: ELTE Angelusz Róbert Társadalomtudományi Szakkollégium, 99-112.
- Pongrácz Tiborné - S. Molnár Edit (2011): Nemi szerepek és a közvélemény változásának kölcsönhatása, In.: Nagy Ildikó - Pongrácz Tiborné (szerk.): Szerepváltozások. Budapest: TÁRKI
- Rong Wang and Suzanne M. Bianchi: ATUS Fathers' Involvement in Childcare, Social Indicators Research , Aug., 2009, Vol. 93, No. 1, Time Use and Qualities of Life (Aug., 2009), pp. 141-145
- Spéder Zsolt (2011) Ellentmondó elvárások között. Családi férfiszerepek, apaképek a mai Magyarországon. In Nagy I. - Pongrácz T. (szerk.) *Szerepváltozások. Jelentés a nők és férfiak helyzetéről 2011*. Budapest: TÁRKI - Nemzeti Erőforrás Minisztérium, 207-228.
- Spéder Zsolt (2021) Termékenységi mintaváltás - a családalapítás átalakulásának demográfiai nyomvonalai Magyarországon. *Szociológiai Szemle* 31(2): 4-29
- Sztárayné Kézdy Éva – Drjenovszky Zsófia – Dupcsik Csaba (2019): Miért megy az apa GYES-re? In Furkó Péter - Szathmári Éva (szerk.) *Népszerű tudomány*,

tudománynépszerűsítés. Studia Caroliensia sorozat. 2019. Budapest: KRE, L'Harmattan: 220-232.

- Sztáray Kézdy Éva - Drjenovszky Zsófia (2021) Gondoskodásviszonyok a gyermekükkel otthon lévő apák családjaiban Magyarországon, *Socio.hu Társadalomtudományi Szemle*, 4. 138-161.
- Sztáray Kézdy Éva - Drjenovszky Zsófia (2021): Hungarian Stay-at-Home Fathers: A New Alternative for Family Wellbeing (Soc. Sci. 2021, 10, 197. <https://doi.org/10.3390/socsci10060197>) Takács Judit (2017) Aktívan törődő apák Magyarországon. *Szociológiai Szemle*, 27(3): 104-126.
- Tóth Olga (2012) Új anyák és új apák. A gyerekvállalás motivációi. *Demográfia*, 55. évf.2-3. szám, 136-146.
- UCL 2019. (<https://www.ucl.ac.uk/epidemiology-health-care/news/2019/nov/women-still-doing-most-housework-despite-earning-more>, letöltés időpontja: 2022.11.12.)
- Watson, P. (1993) Eastern Europe's Silent Revolution: Gender. *Sociology* 27(3): 471 - 487

Hivatkozott jogszabályok

A kötelező egészségbiztosítás ellátásairól szóló 1997. évi LXXXIII. törvény

A családok támogatásáról szóló 1998. évi LXXXIV. törvény

Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2019/1158 irányelve a szülők és a gondozók vonatkozásában a munka és a magánélet közötti egyensúlyról és a 2010/18/EU tanácsi irányelv hatályon kívül helyezéséről

KRE-BTK Konzultációk igazolása és nyilvánossági nyilatkozat

I-es táblázat (hallgató tölti ki)

A hallgató neve: DROSZ ADRIENN

A hallgató Neptun-kódja: 060X6X

Születési hely és idő: BUDAPEST, 1982. 12. 22.

Kar: Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar

Képzés/szak neve: SZOCIOLÓGIA

Képzési szint (kérem aláhúzni a megfelelőt): alapképzés / mesterképzés / osztatlan képzés / szakirányú továbbképzés

Munkarend (kérem aláhúzni a megfelelőt): nappali / levelező

Választott téma: VÁLTOZÓ APASZEREPEK

Szakdolgozat végleges címe:

A KISGYERMEKES SZÜKÖK APASÁGA KAPCSOLATOS
ATTITÜDJEI EGY INTERJÚS KUTATÁS EREDMÉNYEI ALAPJÁN

Aláírással hozzájárulok a szakdolgozatom nyilvánosságra hozatalához, továbbá ahhoz, hogy az Egyetem a TVSz 77/A. § (2) bekezdésében foglaltak szerint eljárhatson.

[Signature]

a hallgató aláírása

II-es táblázat (témavezető írja alá)

Témavezetőként kijelentem, hogy a szakdolgozat (kapcsolódó dolgozat) végleges címe beleilleszkedik a választott témába.

Keltezés: 2023. márc. 23.

[Signature]

a témavezető aláírása

A konzultációk igazolása:

(öt alkalom)

Sorsz.	Konzultációtárgya:	Dátum:	Témavezető aláírása:
1.	<u>Konzultáció</u>	<u>2022. A. 30.</u>	<u>[Signature]</u>
2.	<u>Konzultáció</u>	<u>2022. B. 21.</u>	<u>[Signature]</u>
3.	<u>Konzultáció</u>	<u>2023. 01. 11.</u>	<u>[Signature]</u>
4.	<u>Konzultáció</u>	<u>2023. 02. 22.</u>	<u>[Signature]</u>
5.	<u>Konzultáció</u>	<u>2023. 03. 10.</u>	<u>[Signature]</u>

(témavezető tölti ki, írja alá)

A részemre bemutatott szakdolgozatot (kapcsolódó dolgozatot) benyújtásra alkalmasnak tartom (választ alá kell húzni!):

Keltezés: 2023. márc. 28.

IGEN

NEM

[Signature]

a témavezető aláírása

A szakdolgozat címe: A KISGYERMEKES SZÜLŐK
APASÁGGAL KAPCSOLATOS ATTITÜDJEI EGY
INTERJÚS KUTATÁS EREDMÉNYEI ALAPJÁN
.....

NYILATKOZAT

Alulírott OROSZ ADRIENN, a Károli Gáspár Református Egyetem
BÖLCSESZET- ÉS TÁRSADALOMTUDOMÁNYI Kar,
SZOCIOLÓGIA szakos II. évfolyamos hallgatója
kijelentem, hogy:

- a fenti címen elkészített szakdolgozatomat önállóan készítettem el,
- a szakdolgozatot más felsőoktatási intézményben ill. egyetemünk más karán nem nyújtottam még be,
- a szakdolgozatban szerepeltetett - más szerzőktől származó - gondolatokat és idézeteket tudományos munkához méltóan, megfelelően jelöltem meg.
- Hozzájárulok, hogy szakdolgozatomat elektronikus plágium vizsgálaton átfuttassák.
- A leadott szakdolgozat nyomtatott és elektronikus példányai tartalmilag és formailag teljes egészében megegyeznek.

2023. 04. 05.
Dátum

aláírás